

P á r t o s Géza: Ugy látom, hogy eddig két, meglehetősen ellentétes álláspont alakult ki az új dramaturgiai változattal kapcsolatban. Az egyik, amit Karinthy és Czine elvtársak képviseltek, le is irtam Karinthy egyik mondatát, hogy az álmok és a valóság szüntelen összeütközéséről van szó. A darab tehát Kopjáss idealista álmainak és karrierista céljainak összeütközése. Ezt alátámasztotta Czine elvtárs, amikor azt mondta, nagyon helyesli, hogy a darab ~~kétfoldozza~~ Kopjáss jó oldalait domborítsa ki még jobban, mint eddig. Ezt az álláspontot legjobban Horvai elvtárs képviselte, aki azt mondotta, a dráma abban áll, hogyan akar Kopjáss farkasabb lenni a farkasoknál, ezenkívül vannak eltemetett álmok is, amelyek a dráma folyamán már csak úgy kerülnek elő, hogy azok Kopjáss karrierista céljait támasztják alá.

El szeretném mondani, hogy dramaturgiai feldolgozásunkban éppen Karinthy álláspontját szerettük volna megoldani, ebből sült ki az, ami kisért, hogy a darab végeredményben arról szól, hogy

Elhervadnak mind a rózsák
és kertedben, Magyarország...

Eszerint Kopjáss lenne az a rózsza, akit sajnálunk, hogy elhervad.

K a r i n t h y Ferenc: Saját maga is hervasztja magát.

P á r t o s Géza: Végeredményben az a helyzet, hogy megint, még jobban ki akarjuk hozni Kopjáss jó oldalait és még jobban a rosszat, s a kettő összeütközik. Ebből megint az fog kiderülni, hogy Kopjáss egy szerencsétlen figura, mert íme, vannak szép álmai, ~~ak~~ elképzelései, de ezeket ebben a társadalomban megvalósítani nem tudja.

K a r i n t h y Ferenc: A saját hibái miatt is.

P á r t o s Géza: Én azt szeretném a drámában megvalósítani,
amire a regény nekünk alkalmat is ad, hogy igenis azt a harcot próbál-
juk drámaian ábrázolni, dramatizálni, hogyan akar Kopjáss farkasabb
lenni a farkasnél.

Pap/MG

Es benne van Móricz Zsigmond regényében. Az álmoknak olyan helyet adni, ahogy a regény szerkezetében csakugyan felvetődik, azaz olyan formában visszahelyezni a reformista álmokat, ahogyan Kopjásnak a karrierista céljait támasztják alá. Ezek biztosítják azt, hogy ne a környező farkas-ordas feudálkapitalista világ miatt történjék a széplelkű, szépvágyu elképzésekkel induló embernek a romlása, hanem sajátmaga miatt, a sajátmaga rothadtsága miatt, mert hiszen minden törekvése az, hogy ő is éppolyan farkas legyen, mint a többiek.

A Lina-problémát nem olyannak látom, mint amilyenek súlyom elvtárs felveti, hogy Lina egyike a legrothadtabb és legjellemtelenebb figuráknak. Ugy veszem észre, hogy Linéről annyit mond az író, hogy az osztályának az a tagja, aki azt mondja az egész drámában, hogy addig nyujtózkodjál, ameddig a takaró ér. Ennek vannak szimpatikus vonásai is, amennyiben nem akar olyan lenni, mint Kopjás, de vannak antipatikus vonásai is, hogy Kopjást akkor is visszatartaná, ha netán illegális kommunista lenne. Ennyiben reakciós Lina, és osztályhelyzeténél fogva reakciós a paraszttal, a cselédséggel szemben, de semmi esetre sem olyan negatív figura, mint a többiek a drámában, mert ő addig nyujtózkodott, ameddig a takaró ért, nem úgy, mint Kopjás, aki felfelé törekszik s ezt aljas módon akarja elérni.

H o r v a i István: Rögtön gyakorlatilag térjünk a tárgyra. Egypár idézetet szeretnék felolvasni. Kezdem megint egy szerkezeti kérdéssel, annak fenntartásával, hogy Kopjás valóban különböző vágyakkal és álmokkal teli ember, -aki meglátva a nép nyomorát és látva azt, amit Kardicsék nem is akarnak meglátni, elgondolja, hogy ha hatalmon levő ur lesz, segíteni fog ezeken valami módon. Kétségtelen, hogy a reformereknek bizonyos vonásait hordja magában. De az az érzésem, hogy a regény elemzésében egy kicsit

talmentek Móriczon. Próbáljuk megvonni azokat a határokat, amelyeket Móricz leírt, s azután vitatkozzunk azon, hogy mi hogyan oldjuk meg.

Milyen pontokon ábrázolta Móricz a regény kiindulása pillanatától Kopjást? A regény az ágyban kezdődik. Már régen munkában kellene lennie annak a főügyésznek, akit most választottak meg. Tehát Kopjás nem munkásember, - ezzel kezdődik a regény. Ur, akkor megy be a hivatalba, amikor akar. Bemegy hozzá Lina, és elkezdenek beszélgetni. Lina megborzongott, amikor megtudta, hogy hogyan történt ez a választás. /Felolvassa a regény 11. oldalán levő részletet./ Voltak a városban ellenzékiek is, de ő nem keveredett bele a dologba.

Azután leírja röviden, hogy a törökidőkben kik kaparintották meg a hatalmat, és kulturpolitikai fejtegetésbe kezd.

Ezután száz oldalon keresztül egyetlen utalás sincs arra, hogy Kopjás a jelen pillanatban hol akar valamit ~~kiszárm~~ csinálni. Én így értelmezem a regény megindítását: egy ember, aki orosz fogságban volt s aki sok személyes élménnyel meggazdagodva jött haza, most hatalomhoz jut. Már a figura megindulása opportunistá, mert lát egy csomó dolgot, látja az analfabétizmust, látta, hogy mi volt Oroszországban, s ebben az időben csak azzal törődött, hogy hogyan tartsa meg az állását. Nem csinált semmit. /K a r i n t h y Ferenc: De irt tervezeteket is!/ Igen, irt tervezetet, amely nem valósult meg. Magyarul: semmitsem tett. /K a r i n t h y Ferenc: Nem tehetett!/ Most olvastam fel ezt a részt: Lina őrizte attól, hogy valamibe belekeveredjék.

Itt vagyunk a kiinduló ponton. Azt hiszem, Móricz van olyan jó író, hogy ha azt akarta volna kifejteni: na, Lina, most, hogy megkaptam a főügyészséget, figyeld meg: ezt és ezt csinálom, mert végre megnyílt a lehetőség, hogy én, akinek a hatalom a kezemben van, véghez vigyem ezeket, - akkor ez az ember különböző szituációkon keresztül, belekeveredve a polgármesterrel való érintkezésbe s meghunyászkodva

(valamit)
előtte, mégis megvalósíthatott volna a terveiből. Kópjás azonban el
sem kezdi.

Mi a célja abban a pillanatban, amikor felmegy a függöny?
Egyrészt elbeszélgetni azokról a szörnyű állapotokról, amelyek van-
nak a amelyeken nem tudott változtatni, másrészt pedig főügyésznek
lenni, persze panama nélkül, de ő maga sem tudja elképzelni, hogy
ebben a városban ne legyen panama. Ezután a regényben elkezdnek bele-
menni a szituációba.

Az első pillanatban alázatos köszönés Kardicsnak. az Ellen-
zéki vezérnek szólítják. - Ugy látszik, fontos ember lettem. - A
szerkesztő megszólítja. Nem nyilatkozik, míg a polgármester vélemé-
nyét nem tudja. Bemegy a polgármesterhez, ott megvárattják. - Ahá, ez
várakoztatni akar engem! - Már az első pillanatban hatalmi kérdés
ez nála.

Bemegegy a polgármesterhez. Végre bentvan. Felmerül a kérdés, hogyan lehetne kiérdemelni a polgármester jóindulatát. Várakozás közben azonban megérlelődik benne az elhatározás, hogy bár megvárakoztatták, azért sem fogja felajánlani a pozícióját, hiszen megválasztották. Ezek a gondolatok foglalkoztatják ebben a részben:

"Még olyan lehetetlen gondolatai is voltak már, hogy talán azt akarja a polgármester előkészíteni evvel a megvárakoztatással, hogy ő magától lépjen vissza. Lássá be, hogy ugysem tehet semmit. Nem is köteles rendelkezésére állni. Hogy is lehetne az, hogy egy fiatalember csak belép és egyszerűen intézni akarja a legkényesebb dolgokat... Tudta, hogy a polgármesternek kegyencei vannak, mindent azokkal intézi és másokat, a legtöbb tanácsnokát, kutyába se veszi. Most ő menjen bele valami ilyen félszeg helyzetbe? Ilyen lehetetlen állapotba?... Nem, ez nem volna élet s ez nem ad semmi lehetőséget... De mi a nyavalyát akar hát ezzel a hosszú megvárakoztatással?

Kost a titkár fut be, egyenesen benyit s jön vissza:

- Azonnal, azonnal - int feléje bizalmasan s el."

Végül belép a polgármesterhez:

" - Á, szervusz - mondja a polgármester. ...

- Ezer bocsánat, méltóságos uram, de Kardics bátyám elfogott az utcán és miatta kicsit késtem. Sógorom egy kissé..."

A továbbiakban leül egy fotójbé, úgy érezte, mintha még sohase ült volna ilyenben, mert mindig állt, ha bejött referálni. Azután beszélgetnek az éjszakai muriról, majd az intervjúra terelődik a szó.

/ Horvai elvtárs itt kivonatossan ismerteti az eseményeket a regényből felolvasott részletekkel /27-33. oldal.//

M é s z ö l y Dezső: Jellemző rá, hogy a kisbérlőket ki akarja húzni a bajból, de úgy, hogy belemelegy a Sertéstenyésztő-panamába.

H o r v a i István: De mi jön előbb? Azzal indul-e a regény, hogy Kopjáss elhatározza, hogy megmenti a kisbérlőket, rendet teremt és nem panamázik, s ennek érdekében megy bele a Sertéstenyésztő dolgába, vagy pedig úgy indul-e, hogy szépen melegen befészkelődöm, látva azt, hogy a polgármester panamista, s népnymor van, majd népszerű ember leszek, mert a kisbérlőket megmenteni egyenlő a népszerűséggel? A bokortanya-rendszer később jelenik meg a regényben, s ekkor Kopjáss azt mondja: két legyet üthetek egy csapásra: megcsinálom a bokortanya-rendszert, s ezzel előbbre viszem a tanyavilágot, de hasznót hajtok a városnak is, mert be lehet hajtani könnyebben az adót. Ez stolypini reakció.

K a r i n t h y Ferenc: Móricz elég nagy író volt ahhoz, hogy dialektikus egységben mutassa be Kopjásst. Egy rossz író ezt úgy csinálta volna meg, hogy jön Kopjáss a nagy álmokkal és fokozatosan törik össze.x

H o r v a i István: Ezt kérem én is a darabtól szerkezetileg. Jelenleg az a baj, hogy a polgármesterrel az első percben összeütközik, holott az első célja beülni a meleg puha fészekbe. Ezen kell vitatkozni. Az első részben azt kell ábrázolni, hogyan megy bele a Martiny doktorral való beszélgetésbe.

Linára a középső részben térnék rá, amikor már hazajött és a házat megvette. Kérdés, hogy az első és a második rész közt mi a helyes? Van egy reformista, aki egy új helyre kerül, de mert reformista, el kell buknia, - ez a darab tiszta problematikája, amely megoldható kétféleképp. Egyfelől úgy, hogy a reformista bejön, de bebizonyítjuk, hogy a reformista akármilyen becsületes szándéku, elvész.

K a r i n t h y Ferenc: Ez túl korán leplezi le.

H o r v a i István: Másfelől úgy oldható meg, ahogy kifejtettem. Kopjásznak valóban vannak álmai, vannak bizonyos elgondolásai. Az első

Pillanatban az a törekvése, hogy beálljon az elsők közé, magyarul: ur akar lenni.

K a r i n t h y Ferenc: Kint általában minden reformer.

H o r v a i István: Ez nagyon fontos szerkezeti és eszmei tartalmi kérdés, mert jelenleg az a darab felépítése, hogy az első percben összeütközik az uralkodó réteggel, összeütközik a saját rokonaival, elsősorban a Berci bácsival a szénkérdésben, a provízió kérdésben, mert cseleknényeiben becsületes ember. Itt nem a megvalósítandó álmokról van szó, hanem szembekerül csibészekkel. Nem csinálom, nem csinálom, - mondja magában, de bemegy a polgármesterhez, szembekerül a tényekkel, összeütközik a polgármesterrel.

K a r i n t h y Ferenc: És csinálja.

H o r v a i István: Összeütközik a polgármesterrel, kifejti az álláspontját a bokortanyarendszerről és a sertéstenyésztőről. Amikor tanulmányozza a Kardics-ügyet már gombóc van a torkában: jaj, mi lesz ebből! Ez az első kép, de szerintem nem ez Kopjáss első vonala. Az első vonala az a probléma, hogy szembeszálljak-e velük, vagy közéjük álljak?

M é s z ö l y Dezső: Kardicséknak már ez is sok.

H o r v a i István: A regényben sok minden később van, s nem véletlenül. Nem véletlen az, hogy egy hete, vagy tiz napja főügyész már, s felkiált magában: azt hittem, hogy ennél a városnál panama lesz, s kiderül, hogy semmi sincs. Erről szól Kopjáss egy monologja, amelyet itt kijegyeztem magamnak.

Fap/MG

Megbeszéli a dolgot a házvétel után. /Felolvassa a 145. oldalt./ Itt van a kulcsproblémája a darabnak. Szerintem ezt nem az első jelenetben kell eldönteni. Azt a szituációt kell létrehozni, hogy ez az ember dolgozik, dolgozik, sehol semmi hiba, s egyszerre csak az első vagy a második felvonásban észreveszi, hogy: azzal, hogy Béla bátyám, ez, amaz, s azzal, hogy ur akarok lenni, itt vagyok a hinár kellős közepében s nem tudom, hogy én húzom-e le őket, vagy ők húznak-e le engem. S megkezdődik a viaskodás, hogy ők ne húzzanak le engem. Ez a darab közepén vagy bizonyos idő elteltével kell hogy létrejöjjön.

A színpadon az a helyzet, hogy valaki bejön az első percben, elmond mindent a telefonbeszélgetésben, bemegy az irodába s azt mondja: nem, meggondolom, sertéstenyésztő és bokortanya-rendszer, stb. - ebben a percben két világ áll szemben egymással. Holott éppen az a vicc, hogy ő szépen el akart csuszni ebben a dologban. Azt nyugodtan fel lehet venni, akár bővebben is az első monológban, hogy milyen bajok vannak a városban, mi volt ő Linának, bemondhatja tőlem akár a bokortanya-rendszert is Linának, hogy: fiacskám, így és így áll a dolog, de nem szükséges bemondani. A lényeg az, hogy az első megnyilvánulásai olyanok, hogy: itt a nagy panama, most jön az új generáció! Nem úgy kerül be, hogy küzd az új generáció.

Örületes különbség van reformer és reformista között. A reformer küzd, hogy bekerüljön. Bekerülnek és senkik lesznek. Ez pedig meghuzta magát. Látott szegénységet, gazdagságot. Bekerül, ur akar lenni, tiszta akar maradni, s egyszerre kiderül, hogy benne van a hinárban. Azért tragikus az öngyilkossága, mert az első percben szembenáll Berczi bácsival s a polgármesterrel. Azt kell kihangsúlyozni, hogy véletlenül lett ő tiszti főügyész. Makróczy rátette a listára, mert a legértatlanabb ember. Ti reformistákról beszéltek;

világos, hogy ő is reformista, mert gondol valamit... /M é s z ö l y
Berczi: Hogy lehetne jobban?/ Ugy, hogy nem kell szembesíltani tetteikkel,
és a többiekkel. Vannak, akik törekszenek, de ő kukaol a felesé-
sével együtt, a néha összejön Menyussal és megtárgyalja a dolgokat. Slussz.
Bekerül. Szeretne belemenni a dolgokba, de becsületesen. /K a r i n t h y
Ferenc: S az életnek döntő kérdései szembekerülnek vele./ Szerintem fontos
is, hogy ezek kívülről jönnek. /K a r i n t h y Ferenc: Kívülről jönnek,
de ő belülről rezonál ezekre./ De mire? A régi Kopjásra?

A jelenlegi darabban a régi Kopjásból nincs semmi. Azt hi-
szom, a regénynek az a lényeges váza, hogy volt egy fiatal Kopjás, aki
látta, hogy mi van a megyében, látta, hogy hogyan panaszáltak, elsöröztet-
tek, elbeszélgettek erről-arról, de semmitsem tettek. Most, amikor bekerül
a pozícióba, a régi iskolatársa azt mondja: ide figyelj, ez meg ez van,
és ő végiggondolja, hogy valóban hogy és mint vannak a dolgok. Ugyanezt
látjuk a Martinivel való kaszinó-jelenetben és a Linával való jelenetben.
Hiába vannak gondolatai, mert a gondolatokat kívülről jövő emberek plán-
talják bele, a tiz év előtti Kopjás lelkismeretét ébresztik fel benne,
de ugyanakkor, ugyanebben a periódusban megveszi a villát.

Itt nagyon fontos résznek tartom a Martinivel való beszél-
getést, ahol kormánypártian viselkedik.

/Felolvassa a 154. és 162. oldalt./

Itt szeretném felolvasni az egészet, mert ez a legjelle-
zőbb Kopjás gondolkozására, ez a monológ a nyitja az egésznek. /Felol-
vassa./ "Nem volt semmi képessége a filozófiára." Ez rettentően fontos.

"Ha a Sertéstenyésztőnél Kardics nagyon érdekelve van, akkor viszont ő fogja szabni a feltételeket."

Szerintem itt indul a harmadik rész, a kutya-macska-harc, amikor Kopjáss farkasabb akar lenni a farkasoknál.

"A háztétel jó. Az alispán nem jött el, tehát teljesen el van intézve, hogy Boronkayékat elejtették... S ezt így is kell csinálni. Az életben csak úgy lehet előre jutni, ha az ember szabadul a terhektől, tehát a terhes rokonoktól is. Nem szabad egyebet tenni, csak a rokonságból az előnyösöket kell megtartani, a selejttest, amelyből semmit sem lehet csinálni, sorsára kell hagyni. Menyhért az jó. Állásban van a muzeumnál, azt be lehet hozni s az fog is produkálni. Van benne valami energia is. De Albert ezzel a szerencsétlen családirítási tervvel... Mit tehet?... Azt nem teheti meg, hogy sorra leölje a gyermekeit. Ah, mesebeszéd. Az utóbbi időben ugyan valósággal járvány. Az ember minduntalan olvas ilyeneket, hogy "családirítás a Liliom utcában." Ezt kell behozni a színpadra, ezt a monologot, ez a csucs. "De hogy egy magasabb kulturájú ember... S éppen az ő öccse...Az sem bizonyos, hogy nem egyszerűen zsarolás... Valamit mindenesetre segíteni kell rajta, annyit, hogy élni tudjon. Valami kis állást. Ezt el lehet intézni. Valahova bedugni, hogy éhen ne haljanak, de a városba behozni, azt nem. Ha annyira tehetetlen, menjen hivatalszolgának, vagy pénzbeszédőnek. A Kopjássok sokkal jobban szeretik a gyerekeiket... Kelemen tanító, az még nem is jelentkezett, éljen ahol van." Ezzel a testvérek el vannak intézve. A nagybácsik pedig, ha eddig éltek - időn túl mindenesetre - majd csak élnek ezután is. Különösebb terheket nem vesz magára. Azt nem. Elég a maga gondja-baja. Neki nagy családja van, azt mindenki beláthatja. Fontos, hogy tisztán lásson a dolgokban. Kardics... Ez a legfontosabb. Ott valami sürgős bajnak kell

lenni, mert másképp hogy jutna ő hozzá, hogy a legelső napon az utcán felfedezze őt ez az ember, aki soha még köszönésig sem volt vele.

Kardics bácsi, ha vállalta a rokonságot, most már tessék helytállani. Hanem a dolgot nem ott kell megfogni, hogy a házvételi szerződés... Azt nem. Hanem ott, hogy mi van a Sertéstenyészttel. Holnap, ha az öreggel találkozik, nem azzal kezdi, hogy: "kedves bátyám, hogyan gondolod, hogy tudok helytállni az ideiglenes szerződésnek", hanem ott, hogy: "kedves bátyám, a Sertéstenyészttel baj van. A várost nem lehet belevinni egy ilyen dologba. A város nem vállalhat felelősséget a Makróczy üzemeiért". A Sertéstenyészttel tehát nem a becsület, hanem a karrier kérdése.

C z i n e Mihály: Amit mondtál az előbb, hogyan fejlődik eddig. Az elején a polgármesternél még hízogó szájjal, megalkuvóan beszél, az uri gerinctelenség és simulékonyság benne van, de saját magát nem igazolja, van benne becsületes vonás is, vagy törekvés. Roppant gyáván, halványan, megalkuvóan van benne, de mégsem egy a polgármesterékel.

H o r v a i István: Az világos, nem is egy.

C z i n e Mihály: Kopjáss vonalán felfedezhető x mindig a könnyebb lehetőség felé való csuszás. A házvétel ügyében, bár tudja, hogy az nem helyes, mégis a polgármesterhez megy tanácsot kérni. Már az elején is nagyon gyenge talpon áll és ez végülis odavezet, hogy most már ő akarja sakkban tartani amazokat és felül akar kerekedni.

H o r v a i István: Nincsenek eléggé hangsúlyozva azok a jelenségek, amikor Kopjáss benyomása alá kerül. Én a második felvonást így gondoltam el:

1/ Pest. A Ház folyosóján, vagy a vasuti kupéban, mindegy, de ez lényeges rész.

2/ A Martinyval való kaszinói beszélgetés és az utána következő gondolatok.

3/ A Linával való~~bx~~ beszélgetések nagyon mélyen hatnak rá, de ezek a mély hatások a végén nem a jó ut felé viszik, hanem a másik ut felé, tehát a második felvonásban dőlne el Kopjáss sorsa.

Azért ez a felépítés a helyes, mert nem harc árán lett reformer, itt nem arról van szó, hogy az új nemzedék megvívja a régivel a har-
cát, ~~ix~~ az új nemzedék ugyanazt csinálja, mint a régi, hanem olyan véletlenül jön, mint a revizor. Itt szeretném a Revizor példáját felhozni. Rendkívül fontos, hogy Kopjáss látja a szegénységet, látja a csibésztséget. Persze, hogy nem olyan cinikus, mint a polgármester. Amikor erről gondolkoztam, ~~hagy~~ azt szerettem volna, ha az itt lévő Móricz-anyagból hozhatnánk egy előzetes jelenetet, egy napot, amikor még kulturtanácsnok, de ez ellentmond Móricz intencióinak, mert a megválasztás után kezdi a regényt.

U n g v á r i Tamás: Nem is tudnál mit megmutatni. Azt, hogy mesél a barátainak? Hiszen itt van elég anyag arra, hogyan gondolkozik, de akkor azt kellene megmutatni, hogy most, amikor megválasztották, mit csinál. Erre jön az első, hogy "kedves Béla bátyám!". Ezt kellene megmutatni, nincs más. A darab indításánál nem lehet Kopjásst erősnek bemutatni.

K a r i n t h y Ferenc: Móricz milyen módszerekkel mutatta meg?

H o r v a i István: Azt három helyen lehet megmutatni. Lehet a Ház folyosóján az ujságíró barátjával, ahol a régi élmények alapján jönnek össze; meg lehet mutatni Martinyval kapcsolatban, amikor bizonyos ellenzéki ségbe belemegy, s csak azután veszi észre, hogy ezt nem lehet; végül meg lehet mutatni a Linával folytatott beszélgetések kapcsán.

K a r i n t h y Ferenc: Sokkal inkább így, mint hogy bemutatunk

egy első képet.

S ó l y o m László: Valamit kihagytál előbb a felolvasásból, pedig igen jellemző. Ez a részlet a polgármesterrel folytatott beszélgetés közben van a regényben /32. oldal/; "...ellenben szégyelli bent, valaki, benne, magát... a régi kulturtanácsnok, aki annyi szigorú kritikát mondott és gondolt ezekről a dolgokról s a régi hadifogoly, aki ábrándokat és ideálokat melengtetett a szívében, ha még egyszer hozzáju ahhoz, hogy az emberekért valamit tegyen s még régebben a haditiszt, aki a lövészárokban négy évig feküldt az első vonalban s csak azt érezte emberi feladatnak, ha az emberiség harcosa és katonája s vértanuja inkább, mint... mert legrégebben, ifjúi idealizmusában, nagy légvárakat nevelt, regényes terveket, hogy miként kell az embereket s különösen ezt a szegény megtört és leigázott magyarságot jó utra vezetni... És most..." Mindez lejátszódik benne. Ez az érdekes Móricznál és ezt nehéz a drámában megalkotni. Amikor tette kerül a sor, mindez elmosódik benne.

U n g v á r i Tamás: Ezt igazolásnak hozza fel, hogy megnyugtassa a lelkiismeretét, hogy olyan nagy gazember.

S ó l y o m László: Szégyelli magát, hogy az, aki így gondolkodik, most így beszél.

H o r v a i István: Igazolás. A "kecske is jóllakjon, a képoszta is megmaradjon" jelenet után történik. Ezután jön: "És most hiába tagadja, boldog, hogy a polgármester, a méltóságos ur nevet az ő szaván, mert így jó helyen van, jó helyre ért, nem lesz baj a karrier-regény." Így indul a ~~darab és a cselekménye~~ ~~darab~~. Ez a baja most a darabnak, hogy ez el van temetve.

K a r i n t h y Ferenc: Ebben egyetértünk.

H o r v a i István: Két ellentétes irányzat.

K a r i n t h y Ferenc: Itt egy időrendet kell megállapítani.

H o r v a i István: Ne tréfáljunk. Hiszen úgy indul a darab, hogy valaki az első percben összeütközik. Mészöly elvtárs kifejtette, hogy Kopjáss a darabban becsületesnek indul.

K a r i n t h y Ferenc: Nem ezt mondta.

M é s z ö l y Dezső : Közbeékeltem közbeszólásban nem tudtam elmondani.

H o r v a i István: Akkor befejezem a felolvasást. Azt mondja itt /162.old.- Athenaeum-kiadás/ "Ez lesz a helyes megoldás. Jöjjön ő az ajánlatokkal, akkor aztán esetleg lehet beszélni. Ujra meg újra erre tért vissza gondolatban. Egész vitákat rendezett. Hogy nincs az Istennek pénze, hogy ő a nevét... Hogy a város érdekeit... Aztán gyorsan arra gondolt, hogy hátha az alispánnak igaza van, hogy a számítások jók voltak, csak az a baj, hogy a kukorica ára úgy felment, hogy drágább, mint a kész zsír... Hátha itt lehet valamit csinálni. Tegyük fel, hogy a Sertéstenyésztő reális üzlet, csak konjunkturális bajok vannak. Abban az esetben ezt a veszteséget viselje a vállalkozás s vegye át az egészet a város. Egy olyan olcsó ajánlatot kell kikalkulálni, mint a házvételnél, mélyen a befektetési áron alól..../Tovább olvassa/

51

Pap/MG

/Felolvassa a 163. oldalt./

As az érzésem, hogy a darab főhibája ott van, hogy mélyen hiányzik a darabból az az egész küzdelem, amely benne van. Ezért nem világos, hogy ő attól a pillanattól kezdve jobboldalra áll. A darabnak ezen a pontján azért indit küzdelmet a sertéstenyésztőért, hogy a saját karrierjét megcsinálja. S akkor a monológnak értelme van: ezembernek születni kell! Nekem voltak álmaim tiz évvel ezelőtt, mert én ilyen voltam, én ezeket láttam, ez volt a hiba. Ha nekem rutinom lett volna, ha fel lettem volna készülve, akkor nem bukhattam volna el.

A Lina-kérdéshez is néhány szót. Itt két szélsőséges nézet van. Az egyik: Lina pozitívva tétele. Én azt hiszem, az a legnagyobb tettünk, ha Móriczot fogjuk előadni. És igenis, visszamegyek a Revizor-ra. Voltak törekvések, hogy a Revizor-t 12 epizódban hozzák, s nem is a darabot hoz játszották, csak azért, hogy belevigyenek ilyen meg olyan elemeket. A Szovjetunióban is van olyan tendencia, hogy előjátékot hozzanak: a trojka bemutatja a végtelen hőmezőt és a szenvedéseket. Ez ugy korlátja Móricznak, ahogy Móricz kritikai realista, de nem ugy, hogy itt egy rettenetes képet festett. A felső rétegekről irt, s ez a lényeges. Ha ezt a munkásosztályról irta volna meg, akkor azt mondhatnók, hogy ne adjuk elő ezt a kilátástalanságot, de mivel az uri osztály halálát mutatja be, ez nagyon helyes. Mert valóban: ha Lina ma élne, visszatartaná Kópjást a párttól, s Kópjás akkor is ingadozó lenne, mert a karrierje és nem tudom mi közt válogatna. S akkor Kópjás valószínűleg otthon maradna, mert Lina mindentől visszatartaná. /U n g v á r i Tamás: Szóval: a szocdempárttól tartotta volna vissza!/
52

Mi a Lina pozitív tulajdonsága? Az, hogy becsületes kis életet akar élni. Ennyit kerestünk, a gyerekeinket neveljük fel. S ez

nagyon jó tulajdonsága Linának. Ugyanakkor nem kell egysikuvá tenni Linát. Igenis, a nyolcvanholdas kulákokhoz tartozik. Hatalomféltés is van benne. Hatalatlanul fontos, hogy azt mondja: bizony, olyan térségben vagyok, hogy ezek és ezek hozzám jönnek. A végén a legpozitívabb monológja is tele van ilyenekkel. - Maga koszos, az én öt pennőmmel! - Mit beszél? Maga zabálja az apám vagyonát!

Nagyon fontos az, hogy ezek milyen helyen vannak benne. Szó sincs róla, hogy Lina negatív figura! Lina a legpozitívabb figura az egész darabban, mert sokkal több becsületesség van benne, mint Koppjásban. Koppjás elárulja a saját gondolatát is, Lina pedig kitart a saját kicsi, becsületos, tiszta élete mellett.

M é s z ö l y Dezső: A cselédekkel Koppjás normálisan viselkedik.

K a r i n t h y Ferenc: Segít ezzel Koppjás a cselédekkel?

M é s z ö l y Dezső: Remekül van a regényben leírva, hogy Koppjás, aki megjárta a világháborút s a hadifogságot, együtt-érez a néppel, és van benne segítségi szándék a néppel szemben.

U n g v á r i Tamás: Inkább a félelem van meg benne.

M é s z ö l y Dezső: Ugyanakkor Lina nemcsak szellemileg, hanem erkölcsileg is korlátoltabb. Ezt nem lehet olyan szavakkal megoldani, hogy: pozitív vagy negatív. Semmi pozitív nincs Linában, annak ellenére, hogy rokonszenves. Ez nem két egyforma szó. A Cseresnyéskert öreg inasában semmi pozitív nincs, csak rokonszenves. Lina rokonszenves előttünk a darabnak egy csomó pontján, de szó sincs róla, hogy bármely pontján is pozitív lenne.

H o r v a i István: A Lina-Magdalóna ügyet nem úgy látom, hogy Magdalónával elindul egy gyenge álmom s a végén szerelem lesz belőle. Magdalónával az utolsó pillanatban már nincs közössége. Nem a csókkal végződik a tragédiája, hanem így: /Felolvassa a 253. oldalt./

Szikossy

P é r t o s Géza: A drámában jelenleg forró szerelmi szenvedély van Kopjássban. Eszerint pedig erről nem lenne szó, tehát nem lehet arra hivatkozni, hogy benne van a drámában.
C z i n e Mihály: Így nem lehet hozzányulni, mert véletlenül az, amit most Horvai elvtárs felolvasott, Kopjássra jobb fényt vetne. Most ébred arra, hogy Magdaléna szemében épúgy nem számít, mint Kardicséban. A regényben két lappal előbb benne van, hogy kétszer is alkalmat keres, hogy szóbaálljon Magdalénával. Ez ép azt mutatja, hogy nagy itt a szerelem. Van itt még egy-két apróbb momentum közbül, itt látja meg, hogy Lina pofacsontján mennyire lötyög a bőr, amikor meglátja Magdalémit menni az utcán. Van szerepe Magdalénának a Sertéstenyészto kivizsgálásánál is, amikor a helyszínen kihuzza a zsebkendőt, s van szerepe amikor aláírja a szerződéseket.

H o r v a i István: Csak a pesti utazás után írja alá.

C z i n e Mihály: Ez is a pesti utazás előtt van. De utána is történik valami. Itt lép közelebb hozzájuk, mert kezdetben csak egy vágy élt Kopjássban az uri világ után, ez akkor ébred fel benne, amikor főügyész lesz. Az öngyilkosság egyik motivuma, hogy Kopjáss látja, a felső világ és közte valami különbség van.

H o r v a i István: Nem veszik be, nem fogadják be és még le is bukott, kisebb náluk. Nem azt mondom, hogy a Magdaléna-ügyet ki kell hagyni, de csak annyi helyet és jelentőséget kell neki adni, amennyi a regényben van: a két jelentős találkozást. A regényben nem Magdaléna miatt írja alá a szerződést, mint ahogy most játsszák. A cigányozás és a csók is jóval erősebben kibontotta ezt a motivumot. Ma, a jelenlegi variánsban sokkal nagyobb szerepe van Magdalénának Kopjáss öngyilkosságában, mint a regényben, mert ott történik az estélyen, a cigányozás és a csók, holott az öngyilkosság másnap történik a hivatalban. A cigányozást és a csókot meglátta Lina, összeomlik az élete, s Kopjáss is

rájön arra, hogy ez semmi, ezek engem leköpnek, sőt még egy nagyot rá-
tipornak. A harmadik felvonásban az egész konzorcium-ügy annyira nincs
drámailag előkészítve, hogy sokkal erősebb hangsúlyt kap ez a szerelmi
vonal, az eltávolodás Linától és a futás Magdalénához, holott a könyv-
ben magában az egész bál valóban arra való, hogy lebonyolítsa az üz-
leteit, hogy eggyel tovább lépjen és közben keres alkalmat a Magdalé-
nával való találkozásra, de tudja, hogy Magdaléna másnap elmegy. Az
egész Magdaléna úgy maximum egy éjszaka, az élet a házvétel és a kon-
zorcium létrehozása, az uri világba való bekerülés. Azt hiszem, ez a
kettő közti arány, ami nem jön ki.

U n g v á r i Tamás: Azt hiszem, már eléggé közel kerültünk,
legalábbis valamivel közelebb kerültünk a megoldáshoz. Nagyon sok
mindenben egyetértek Horvai elvtárssal, főleg ~~ahhoz~~ a darab egészére
és Kopjáss jellemére vonatkozó elképzelésekben. Azért értek egészen
egyet vele, mert helyesen látja azt, hogy Kopjáss életében nagyon sokat
számítanak a külső lökések, indítékok. Kopjáss olyan reformista, aki
nem a reformistaság eltökélt szándékával indul el, hanem csak úgy el-
gondolkoztatt ezeken az eszméken, semmi következményt nem vont le
azokból. Most, amikor véletlenül megválasztották, neki döntenie kell,
de egy gerinctelen, ronda fráter, akiről az első felvonás azt tartal-
mazná, hogy leköti magát mindkét oldalra, ellentmond magának és minden-
nek, mindkét feladatot meg akarja oldani. Ha egymásmellé teszem a két
jelenetet, akkor meglátom, hogy Kopjásst választat elé állította az
élet, benne volt valamiféle idealizmus és valamiféle törtetés, de eddig
a kettő nem került okvetlenül összeütközésbe, mert kisember volt. Most,
hogy felkerül, azért lesz reformista, mert nem képes dönten.

Karinthy utalt arra, hogy mit kell nekünk Kopjássban leleplezni.
Éppen azt, hogy a gerinctelen emberekből lesznek a reformisták és

est fejezi ki az a mondat, hogy gazembernek születni kell. Ez a két választás tette Kopjásst gazemberré és így lett belőle az a Kopjáss, aki lett.

K é s z ö l y Dezső: Ezt nem értettem, hogy gazembernek születni kell. Kopjáss nem született gazembernek, csak az események tették azzá?

U n g v á r i Tamás: Két tendencia van benne. Azért nem nevezem ezeket jó és rossz tulajdonságoknak, mert amikor felkerül, akkor ezek nem tulajdonságok, hanem két ellentétes tendencia. Eppen ez a zseniális a regényben, hogy ezek az összeütközések nem véletlenek, hanem szükségkép össze kell ütközniök ezeknek a jó és rossz tulajdonságoknak.

K a r i n t h y Ferenc: Eddig ezek megvoltak egymás mellett.

U n g v á r i Tamás: Most már választania kell.

K a r i n t h y Ferenc: Életének ellentmondásai így élesebben vetődnek fel.

U n g v á r i Tamás: Ezt mondja az a mondat, aminek az első felvonás központjának kellene lennie, hogy a kecske is jóllakjék és a káposzta is megmaradjon. Ha a reformista típusát akarjuk meg határozni, akkor azzal határozhatjuk meg, hogy így felkerül és azután nem tud dönteni. Most mi lenne ennek további folytatása a darabban? Most jönének azok a hatások, amelyeket Horvai megjelölt, hogy Kopjáss füle kinyílik, kezd jobban rezonálni, meghallja az ujságírókat és a többieket. A következő lépés, amikor a drámai bonyodalom során belekeveredik a Sertéstenyésztoébe. Dönt, mégpedig nagyon érdekesen. A pozitív benyomás, hogy a népen segíteni kellene, ennek ellenére azonban ezt csupán eszköznek használja fel a karrier érdekében. Így lenne a drámának világos váza. Az első lenne a választás, a második a benyomások, a harmadik a negatív irányban való döntés, lényegileg, társadalmilag természetesen

a döntés elodázása. Koppjáss felhasználja ezeket a pozitív népmentő
ideálokat Kardics bácsiék sakkbantartására. Hibája azonban a darab-
nak, hogy Kardics bácsi emiatt elkezd izgulni. Kardics bácsi a ~~xxk~~
zsebében tartja az egész várost. Ha ezt tükrözné a darab, akkor megmu-
tatnánk, hová züllött le ez a társaság.

H o r v a i István: Sok pénze van benne, és főügyész,

és a főügyész elmehetne a miniszterhez.

K a r i n t h y Ferenc: A miniszter is benne van a pan-

amában.

H o r v a i István: Nincs benne!

U n g v á r i Tamás: Az a zseniális Móricznál, hogy az utolsó pillanatig nincs benne a panamában, éppen ezért jön Berczi bácsi. Van ideiglenes szerződés, ide-oda sakkozgat, de semmiben sem kéri le magát. Potenciálisan mindenben benne van, amiben csak benne lehet lenni.

H o r v a i István: Berczi bácsinak akkor kell jönnie, amikor ő még nem döntött.

K a r i n t h y Ferenc: A regényben hol jön?

U n g v á r i Tamás: A kecske-káposzta után jön. Így lesz farkasabb a farkasnál. Ez az egész motívum, ahogy elképzeljük.

K a r i n t h y Ferenc: Ez az a pont, amikor ő az asztalra üt, hogy: farkasabb leszek a farkasnál.

H o r v a i István: Azt mondja Menyhértnek: gazdaságilag kell ez, akkor tudok csak felülkerekedni.

U n g v á r i Tamás: Amit Czine elvtárs mondott a rokonokról, az is fontos. A rokonok úgy jönnek elő, hogy itt megint választania kell. Ő nem dönt. Ott ugrál a kis Berczi bácsi, és kétségbe esik, hogy Koppás nem gondol vele. Koppás végül belenyugszik: add oda Csomának, majd ő megnézi. Persze tudjuk, hogy Csoma hogyan értelmezi. Amikor azután a rokonokból galériát akar szerezni, akkor hívja magához Menyust, amikor segítségre van szüksége. Tisztában van vele, hogy egyedül nem tudja sakkban tartani az embereket, de ha Adélka lenne a tanítónő, s ez és ez lenne ott, akkor a városban gárdája lenne, ugyanúgy, mint ahogy gárdája van a polgármesternek. Tehát a rokonok vonalán is sajátos választás van, még pedig a karrier szempontjából. Ezt

mutatnék be a darabban. Ebben benne lenne mintegy olyan motívum, hogy: álmok és valóság közti küzdelem. Mert én azt hiszem, hogy az ideálja átalakul a reformista ideáljává. Az ideálja az, hogy hogyan lehet csinálni egyszerre ezt és azt, tehát hogy a kecske is jóllakjon és a képoszta is megmaradjon.

H o r v a i István: De becsületesen!

U n g v á r i Tamás: Bocsánatot kérek, akinek reformista ideálja van, az nem tudatos gazember, mert ideálja a reformista-
Linával
ság. ~~Amikor Linával~~ kapcsolatban: kétségtelen, hogy Linát, mint hatásos ellenképet kell feltüntetni; a Lina-Magdaléna párhuzamot okvetlenül ki kell dolgozni. Persze, Lina nem pozitívabb, mint Magdaléna, de sohase felejtsük el, hogy a drámában a mellékalakok a főhőssel való funkcióban lépnek fel; ez a két nőalak Kopjás kettségét szimbolizálja. Kopjásból Lina azt bizonyítja, hogy ami benne becsületes álmok, az lényegileg semmi más, mint ilyen kispolgári korlátolt cselekvőképesség.

M é s z ö l y Dezső: De Kopjás ebben a pontban döntően különbözik a feleségétől.

U n g v á r i Tamás: De ha van ilyen mellékalak, akkor ez kiemeli, hogy mi a tartalma a Kopjás ideáljának. Ha Linában ezt mutatom meg, akkor Kopjásban sejtem, hogy itt valami büzlik.

M é s z ö l y Dezső: Az író itt állandóan szembenállást csinál.

U n g v á r i Tamás: De így sokkal markánsabban jönne ki mindkettőnek az igazi tartalma. Linában van sok pozitív, sok negatív. Azt hiszem, hogy itt túlértékelitek Linát, mert nagyon undorító ez a kispolgári zsugori nő. De a darabban jó, főleg akkor, amikor bejön az irodába a lila kalapban, és szerencsétlenül, idegenül, mereven áll ott.

Látom, hogy nagyon ellenkeztek a Kardics bácsi dolognál, pedig én azt hiszem, hogy Kardics bácsi, legalább is a polgármester-

hoz viszonyítva, sokkal jobban izgul Kopjástól. A polgármester ugyan-
annyit veszített, mint Kardics. Ha tehát azt akarom megmutatni, hogy
az urak már egy kicsit félnek attól a saktól, amelyet Kopjás ad,
akkor semmiképpen sem Kardics bácsinál mutatom meg. Ekkor már nem a
dissentri és hivatalnokréteg az, amely Magyarországon mindent irá-
nyított, hanem a banktőke volt az, amely kezében tartott sokmindent.
Kardics bácsi tárgyal Kopjással, de nem szabad megcsinálni azt, ami
a darabban van, hogy izgul és odadug neki valamit.

M é s z ö l y Dezső: Ez nemcsak színvonal kérdése. Az,
hogy egy darabban több hosszabb kép legyen és ne sok rövid, nem
elsősorban szcenikai kérdés, csak másodsorban. Ez elsősorban drama-
turgiai probléma. Ha egy darab millió szintérré van szétszórva, ak-
kor az a szuggesztív, amely kell ahhoz, hogy átéljem a drámát, ál-
landóan megszakad, mert mindig, amikor felmegy a függöny, el kell
hinnem, hogy nem színházban vagyok, hanem az életet látom. Most
ne hozzátok fel Shakespeare-t, mert amit Shakespeare írt, az más
színpadot kívánt. Azt is nagyon nehéz előadni.

H o r v a i István: Mégis rossz, hogy mindenki Kopjás-
hoz szaladgál. Itt a félelmetes, a becsület bajnoka, a polgármester,
Kardics, mindenki megy hozzá.

U n g v á r i Tamás: Még egy dolog van: a parasztok be-
jönnek Martinival.

K a r i n t h y Ferenc: Azt már tudjuk mi is, hogy nem
jő.

U n g v á r i Tamás: Még egy alak van a Rokonok-ban: a
soffőr. A dramaturgoknak össze kell dugniuk a fejüket, hogy ezt
hogyan oldják meg.

M é s z ö l y Dezső: Benne volt, kihúztuk.

U n g v á r i Tamás: Két remek mondatot mond. Ezt szer-
kezetiileg is meg lehet oldani. Ez mindig egy indíték.

M é s z ö l y Dezső: Nem lehet.

H o r v a i István: Pedig a drámának az a fő értéke, ha minél több szereplő van benne, az alakoknak egész galériája.

K a r i n t h y Ferenc: Itt nem átdolgozásról van szó, hanem felújításról. A szereposztásban is le kell vonni a konzekven-
ciát egész csomó ponton. Új plakát is kell.

H o r v a i István: Ez elkészül, és ez lenne az állandó.

T h u r z ó Gábor: Rengeteg újat hallottam itt. Ha végiggondolom a filmet, amelyet ebből csinálok, félek a rengeteg képtől. A filmen az az egy változat, hogy a végén polgármester lesz. Az egésznek a hangja inkább a szatíra felé halad. Mindez megvan a filmben, csak apróságok hiányoznak s a rokonok bekapcsolása telje-
sen más.

Szikossy

A filmnél a regénynek ezt a hármás felosztását, amiről beszéltél, végig lehetett vinni. Attól félek, hogy ez színpadon husz képnél alább nem lehetséges.

K a r i n t h y Ferenc: Jelenleg négy képnél tartunk.

T h u r z ó Gábor: A drámát mégis koncentrálni kell valahogyan.

H o r v a i István: Át kell csoportosítani, csak hogyan csoportosítsuk át. Olyan jeleneteket, amelyek a 220. oldalon játszódnak le, az elejére vettetek.

T h u r z ó Gábor: Mikor hozzuk be Kati nénit és Berci bácsit?

K a r i n t h y Ferenc: Most az eszmei tartalmat nézzük!

T h u r z ó Gábor: Gondolkozni kell, hogy ez hogyan megy?

Egészen más volt az elképzelésünk. A filmnél ezt végig tisztáztuk.

M é s z ö l y Dezső: Szerettem volna szót adni magamnak.

T h u r z ó Gábor: Meg kell nézni. Attól félek, hogy rendkívül szétdarabolódik a darab.

K a r i n t h y Ferenc: Jelenleg négy kép van, tizig el lehet menni.

M é s z ö l y Dezső: Lina, Magdaléna, Kopjáss, - ehhez a három emberhez szeretnék hozzászólni. A darabban Lina jó, sokat beszéltünk róla. Benne van az is, ami utálatos benne és az is, ami rokonszenves. Egészen rossznak tartom Karinthy javaslatát, ha úgy csinálunk Zilahyt Móriczból, hogy valamivel tisztábbra mossuk Linát, vagy ha reményeket csillantunk meg a Rokonokban, amit Móricz nem tett. Azért jó Csehov, mert nem csillan meg benne több remény, mint amennyi megcsillan; azoknak az embereknek az életében az a sötétség igaz, oda nem kell több fény. Ennyit Linát illetően.

K a r i n t h y Ferenc: Nem értek egyet vele, de nem baj.

T h u r z ó Gábor: Félek attól, hogy megszelidítjük Móriczot,

est nem szabad tenni.

Magdalénával kapcsolatban a helyzet az, hogy szerintem a drámában nincs nagyobb szerepe, mint a regényben. Ez egy gyakorlati kérdés.

H o r v a i István: Magdaléna mindig bent a drámában, amikor a regényben szerepel, mások pedig nem, így válik szerepe nagyobbá.

T h u r z ó Gábor: Én már felvetettem azt a műfaji problémát, hogy természetesen minden dramatizálásnál rövidebb a dráma, mint a regény.

A probléma az, hogy a drámában elmondjuk a regény mondanivalóját, de kevesebb alakkal. Vannak Magdalénának olyan jellemvonásai, amelyeket apjától vett átk, a regényben nem vesz annyira részt a Kopjáss elleni maffiában, az apja inkább. Persze vannak veszélyek, amelyeknek fennállását főleg az öngyilkosság előtti részre vonatkozólag elfogadom.

Hát nem az a dráma, hogy az öngyilkosság előtt szemünk láttára kell minden vonalon csődbe jutnia Kopjássnak? Ezen belül kell elkerülni azt a veszélyt, hogy a pisztolygolyó egy szerelmi boldogtalanság megoldása legyen.

H o r v a i István: Ez egy tragédia. Magdalénát nem éri el, a feleségével ott a szakítás, ez a férfi számára nem csőd ebben a pillanatban, hanem tragédia: sem ide, sem oda nincs ut.

M é s z ö l y Dezső: Súlyom szerint felébred bennünk Kopjáss iránt a rokopszenv, mert a rideg nőt nem tudja megkapni. Ezzel ellentétben bennem az ellenkező érzés keletkezik. Látjuk Kopjásst, akinek van egy felesége, aki Magdalénához viszonyítva e pillanatban rokonszenvesebb, de akit Kopjáss a legaljasabb módon lépten-nyomon elárul, elárulja azt a családi életet, amelynek eredményeit köszönheti.

M é s z ö l y Dezső: Ugy érzem, a drámai eszmei mondanivalóját gyengíti, ha Kopjásst úgy fogjuk fel - többször előfordult ilyen kifejezés - mint egy vacak embert. Kopjássról elmondtam a véleményemet itt,

előadtam, hogyan lesz reformistából opportunistá, opportunistából
panamista. Én nem tartom még csak reformistának sem. Különösen Horvai,
de részben Ungvári elemzésében egy dolgot hiányolok. Mindketten rend-
kívül éles szemmel egy csomó dolgot tisztáztak, egy csomó hibára rámu-
tattak, de mintha észre sem vették volna, ami pedig szerintem perdöntő,
hogy Móricz ezt az egy alakot úgy ábrázolja regényében, hogy belebukik,
a szive dobog érte, ezt az egy alakot ábrázolja - hogy úgy mondjam -
lirailan.

Pap/MB

Szózatéve most azt, hogy abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy Móricz regényeit nem úgy olvassuk, mint Balzac vagy Stendhal regényeit, hanem tudjuk, hogy Móricz mennyit irt belé a saját diszharmóniájából Kopjásba, azt mondhatjuk, hogy ez lírai regény. Nem azt mondom, hogy Móricz magát irta meg Kopjásban, de nem úgy formálta meg Kopjás figuráját, mint ahogy például Tolsztoj Karenint megformálta, s nem úgy, mint ahogy a regényben Kardicsot vagy a polgármestert vagy Linát vagy Magdalénát vagy bárkit megformált.

Amikor arról vitatkozunk, hogy kicsoda ez a Kopjás, akkor nem szabad elfelejteni ezt az ábrázolást, mert ez árulkodik arról, hogy Móricz kinek látta és kinek érezte Kopjást.

Megint azt mondom: érzem a veszélyét annak, hogy egy sikra állítjuk az ellenfeleivel s ezáltal gyengítjük az eszmei mondanivalóját is, hogy t.i. hogyan jut szükségképpen csődbe s hogyan jut a panamáig az, aki olyanféle reformista, mint amilyen a Worthy-rendszerben jellegzetes volt, szóval diszharmónikus ember, nem tiszta ember. Ezt az eszmei mondanivalót is legyengítjük akkor, ha Kopjást úgy fogalmazzuk meg, hogy átesünk a másik hibába s azt mondod: Kopjás elindul azzal, hogy: nekem jó legyen, s mindez, ami benne később a regény folyamán külső behatásokra rokonszenves, csak azért van, hogy a karrierjét szolgálja.

H o r v a i István: Nem, hanem amikor döntenie kell, akkor a karrierje érdekében használja fel ezeket.

M é s z ö l y Dezső: Annyiszor leköpték, hogy nem lehet a dráma főhőse.

K a r i n t h y Ferenc: Arról van szó, hogy ez szerkezeti kérdés. Most már ne azon vitatkozzunk, amiben egyetértünk, hogy a regényben így indul, s éppen az, hogy feldobódott, hogy odakerült a husosfazék mellé, ez ütközteti össze benne életének a fő ellentmondásait. De ezek mellett ellentmondások.

H é s z ö l y Dezső: Horvai Pista harmónikus gazembert

szólt.

H o r v a i István: Szó sincs róla! Nem látom olyan értékes embernek Kopjást. Ezt kell meglátni. Irhatta volna ezt a regényt egy tanítóról is, -aki összeütközésbe kerül a püspökkel, s a végén csődbejut. Ezt megírta Szatmáry Zoltánról. A Rokonok-at azonban nem erről írta, hanem egy emberről, aki kulturtanácsnok volt, ebben a munkakörében csak írta az iratokat, látta és kritizálta a viszonyokat, de nem szegült szembe azokkal. Szatmáry szembe kerül az egész társadalommal, egy tanító szembekerülhet. A darab most azzal indul, hogy szembekerül.

U n g v á r i Tamás: De ha azt mondom, hogy Móricz rokonosággal ábrázolta Kopjást, és hogy Kopjás kétkedése a Móricz kétkedése, ingadozása Móricz ingadozása, akkor lényegileg visszatolod a Rokonok-at három évvel.

H o r v a i István: Én is olvasok.

C z i n e Mihály: Ebben olyan szemelvény is van, hogy Magyarország a rokonság lánvirága, stb. Itt egyetértek azzal, amit mondtál, de úgy, hogy a jó vonásokat, amelyek benne vannak, elő kell venni. Mert becsületesség, szociális felelősségérzés tekintetében nem helyezhető egy vonalba a polgármesterrel.

K a r i n t h y Ferenc: Azt is mondja, hogy mélységében lehet ezt a megyét felszántani.

H o r v a i István: Ezért akartam a szerkezet kérdésénél megragadni. Még egyszer azt mondom: akkor lehet jól ábrázolni, ha olyan előjáték lesz, amely mint kulturtanácsnokot mutatja be, t. i. a kulturtanácsnok bezárt kis körében tudta ezeket a gondolatokat éleszteni. Az első pillanatban, amikor felmegy a függöny, ő nem így tesz. A jelenlegi variáns legfőbb hibája az, hogy az első pillanatban nemcsak gondolkodik, hanem ellene tesz Berczi bácsinak

s a polgármesternek.

M é s z ö l y Dezső: Most drámai szerkezetben gondolkozva: nem ez a grafikonja Kopjásnak? Nem tudom, hogyan fogalmazod meg az ő ellentmondásosságát. Horvai elgondolásában volt sok gyakorlati, de szerintem a végén ki fog sülni, hogy ez milyen nehéz. Valahonnan el kell indítani.

H o r v a i István: Ezt mondtam én is. Te azt mondtad: el kell indítani mint becsületes embert. De Móricz nem ezt írta meg. Mondj egyetlen tettet ebben a könyvben, amely odáig jut el, hogy a társadalommal szemben tesz valamit.

M é s z ö l y Dezső: A darabban mit tesz?

H o r v a i István: Az első pillanatban nagy jelenet ez. A provízió a 220. oldalon jön elő, amikor az egész sertéstenyész contra ház-probléma ott van előtte; ott van a nagy erkölcsi kérdés.

M é s z ö l y Dezső: Most azt akarsz megírni, hogy fejlődik oda, hogy provízió-ellenes lesz?

H o r v a i István: Nem, hanem akkor érthető, hogy miért akar kibujni. Azt mondja: én nem akarok semmibe belekerülni, amiben ők benne vannak, én meg akarom fogni őket. Azt mondja: én egy családi részvénytársaságot akarok alapítani. Erről egy szó sincs. Miért hagytátok ki?

M é s z ö l y Dezső: Benne van, hogy: saját véreimet...

H o r v a i István: Ez csak Linánál kerül szóba. Berczi bácsival szembeszáll.

M é s z ö l y Dezső: Berczi bácsitól fél, annak nem mondja.

H o r v a i István: A regényben Berczi bácsi kétszer jön be hozzá; először csak a szemet hozza. - Semmi. - Mutasd meg! Másodszor ott állunk drámailag, amikor a sertéstenyésztő már az ő kezében van, de a villa még nincs a kezében, amikor a legnagyobb

kérdelében van s amikor azt mondja: a sertéstenyésztővel nagy
bűdösségük van, én nem akarok sohasem ilyen szituációba kerülni.
Ebben a drámai szituációban lép be Berezi bácsi, jön a provizió-
val, de akkor már az a gondolata, hogy a huszezer pengő onnan jön.
Kost az előtt a döntés előtt áll: huszezer pengő kellene, hogy
gazdaságilag független legyek s leleplezhessen őket. vagy önálló
ember lehessenek, másodszor: proviziót nem akarok, mert hátha Berezi
bácsi gazember, ebbe belebukom, már pedig engem ne fogjon meg senki.
akkor mondja ezt, amikor a sertéstenyésztő már a kezében van. De
akkor mondja: nézze Berezi bácsi, én családi részvénytársaságot, ren-
des dolgot akarok csinálni. Ennek más a súlya az első oldalon, ami-
kor nincs benne semmi, amikor ott áll egy becsületes ember, és
akkor mondja: nem!

vagy egy ember, aki már tart a kezében valakit és nem akar olyan szituációba kerülni, hogy vissza tudják őt tartani.

M é s z ö l y Dezső: Most ne tekintsük azt, hogy mi van a regényben. Ha aznap reggel történt volna ez a dolog, akkor elfogadta volna?

H o r v a i István: De nem történt. Veres Péternek azt mondta egyszer király István, hogy miért nincs benne Balogh Jani, amikor a történet 1918-ban játszódik le. Veres Péter azt felelte, hogy akkor még Balogh Jani orosz hadifogságban volt. Móricznál sem jöhet be előbb drámailag.

M é s z ö l y Dezső: Nem azt mondom, hogy bent van. Forgassuk fel a darabot, rendben van, de azt akarom mondani, hogy Kopjáss...

H o r v a i István: Nyilván célja volt Móricznak azzal, hogy később hozza, amikor választás elé kell állítani Kopjásst.

M é s z ö l y Dezső: A drámaírónak az az a célja, hogy exponáljon egy figurát, fel kell dobni az alakot.

H o r v a i István: Ugy kell feldobni, hogy örülök, hogy véletlenül kulturtanácsnokból főügyésszé tett a sors.

M é s z ö l y Dezső: Ennél sokkal több van a regényben.

Egy regényben lehet úgy indítani egy figurát, hogy az első három oldalon csak arról beszélek, drámában azonban nem lehet elkezdni rajzolni a fülénél, hanem fel kell vázolni az egészet, csak azután lehet rárakni mindenfélét. Fel kell vázolnunk Kopjáss álmait és ábrándjait, amelyeket majd a szemünk láttára árul el és fel kell vázolni karrierizmusát.

H o r v a i István: Ábrándokat, álmokat igen, de Berci bácsit és a polgármestert nem. Beleírhatod az összes ábrándokat, állítom, hogy nincsenek, mert tíz év előtti ábrándokról van szó.

M é s z ö l y Dezső: Te az egész regényt felolvastad, engedd meg, hogy én csak két oldalt olvassak.

H o r v a i István: Hányadik oldal?

M é s z ö l y Dezső: Százhuszadik oldal, vonatjelenet. Az ujságíróval folytatott beszélgetésről gondolkozok, tehát nem tiz évvel ezelőtti ábránd.

H o r v a i István: Az ujságíróval való beszélgetés után?

M é s z ö l y Dezső: Persze. De egy ember nem egy beszélgetéstől alakul át, hanem születésétől kezdve lesz olyanná, amilyen.

T h u r z ó Gábor: Nem! Nem!

H o r v a i István: Eszerint osztálynak és politikai pártnak nincs jelentősége?

M é s z ö l y Dezső: Dehogynincs! Nagyon jellemző, mit ír itt Kóricz Zsigmond Kopjássról, akit lényegében jellemtelen figurának állít be, ezt természetesen én is aláírom: "Félig lehunyt pillái alól nézte az alispán arcát.... /120old.4.bekezdéstől 121.old.első bekezdés végig/ ... akkor a vereskakas következik./ Az alispánnal utazik a vonatban és elgondolkozik az ujságíróval Pesten folytatott beszélgetésről.

H o r v a i István: Ezt szeretném belevenni a darabba és ezt kihagytatok. A társadalmi anyag szűk. Erről szólt az egész felszólalásom. Mondja el az álmait Linának.

M é s z ö l y Dezső: Elvileg nem vagyok ellene, hogy a parlament folyosóján lejátszódó jelenetet belevegyük a darabba. Helyeslem, hogy amennyire lehet, térjünk vissza a regényhez. Magam is onnan indultam ki, hogy minél jobban a regényt vigyem a szinpadra, ellenben vallom a drámának azt a törvényét, hogy ott fel kell dobni az alakokat, az első jelenetben tisztában kell lennie a közönségnek azzal, hogy kik ezek az emberek és melyek a lehetőségek, s ezentul a kíváncsiság arra irányul, hogy merre viszik őket a lehetőségek. Ha Shakespeare megírja Antonius bukását, akkor Antonius már az első jelenetben úgy jelenik meg

20

hogy már sejtem a benne lévő lehetőségeket. Ha Kopjásst olyan szűken indítjuk, ahogy te javasoltad, drámaellenes lesz és a figurát félreviszi, ez a féláltemem. Ezt nem azért olvastam fel, mintha a statusquot akarnám védeni. Thurzó teljesen önállóan csinálta a dolgot, a dramaturgiának csak kritikusi szerepe volt. Azért olvastam fel, mert azt éreztem felszólalásomból, mintha nem vetted volna észre Móricz alkotó módszerében azt a különbséget ahogy Kopjásst ábrázolja, ahogy a többi negatív figurától elválasztja.

S ó l y o m László: Amit Horvai elvtárs mondott, azt roppant egyszerűen meg lehet csinálni. Nem kell más csak az, hogy amikor Kopjás először Linához fordul, akkor elmondja: emlékezik Linám, hogy amikor kulturtanácsnok voltam, erről és erről álmodoztam.

T h u r z ó Gábor: Ez van!

H o r v a i István: Jelenleg a drámai helyzet az, hogy elindítunk egy embert, aki szembenáll a polgármesterrel és mindenkivel, fent van, majd mindjobban lesüllyed.

Pap/NG

szerintem úgy kell elindítani, hogy az első percben ezek voltak a gondolatai, kulturtanácsonk volt. A második felvonásban kell előhozni a pozitív értéket.

U n g v á r i Tamás: Az egész jelenetben benne kell lenni az izgalomnak, hogy először megy a polgármesterhez. Én azt javaslom, hogy rögtön utána kerüljön be a polgármesterhez, tehát nem Berczi bácsi és Kati néni, hanem úgy, ahogy rohángél, szállal. És a kettő egymás töszomszédságába kerüljön. Beszéljen Linának az álmairól, és utána menjen a polgármesterhez. Itt benne van Berczi bácsinak és Kati néninek az idillje.

S ó l y o m László: A színpadon a cselekedet mindig irányítja azt, amit elmondanak. Akármilyen kis cselekedet sokkal nagyobb súlyt kap, mint az, amit elmondanak. Ezért nő a Berczi bácsi visszautasítása afőlé, amit Koppjás az álmodozásairól mond.

H o r v a i István: Nagy jelenet a Berczi bácsi jelenete. Többször visszatér, míg azután a szénre térnek rá. Itt egy krisztálytisztá, becsületes ember van, aki provizióról hallani sem akar.

M é s z ö l y Dezső: És zsebreteheti a szén.

H o r v a i István: Én is zsebretezem a szén. Elküldöm a szolgálval, hogy: itt van ennyi szén.

T h u r z ó Gábor: Mielőtt a házvételi szerződést aláírja, már értesül, hogy remek a szén.

M é s z ö l y Dezső: Itt lehet változtatni, Berczi bácsit máshova lehet bedugni. De azt hiszem, az nagyon jól jön ki és azt meg kell tartani, hogy Koppjás elmondja a feleségének, teljesen szimultán mondja el, hogy ezután jó lesz, s elmondja, hogy: milyen véletlenül kerültem be, hogy ez milyen szerencse, hogy milyen mulatságos, s ugyanakkor azt, hogy: milyen ábrándjaim voltak. Utána kijelenti, hogy: majd kezembe veszem a vérost. S azután látjuk, hogy

elkerül a polgármesterhez, s akkor: drága Béla bátyám, a te intencióid, stb. Drámai nyelven így lehet meghatározni, hogy mi az értéke annak, amit az első felvonásban elmondunk. Az a jó, hogy egy kicsit mintha meg akarnánk tévesztetni a közönséget, hogy talán ez akar valamit csinálni, s amikor látjuk, hogy ott ül a bőrfotelben, akkor: Béla bácsi így, Béla bácsi úgy. Az nem drámai eszköz, ha abban a pillanatban leleplezzük őt.

K a r i n t h y Ferenc: Hogy abban a pillanatban leleplezzük, az is drámai eszköz.

M é s z ö l y Dezső: A cselekményben kell leleplezni, aminthogy a mostani drámai konstrukcióban sikeresen van megoldva a fokozatos belebonyolódása, ami azután az estélyen csomósodik. Könnyebb szétszedni az órát, mint újra összerakni. Vigyázzunk, hogy járjon az óra, - mert most jár. Lehet, hogy késik, de jár, s én attól félek, hogy nem tudjuk újra összerakni.

H o r v a i István: Arról szóljon a dráma, hogy Kopjás egy nem tudom, ki, megkap egy főügyészi állást és azt mondja: én most itt becsületes leszek ebben a főügyészi állásban. Az első felvonás arról szól, hogy: becsületes leszek, de közben mindenkivel udvarias leszek. Ez van jelenleg. Becsületes leszek, de nem akarok összeütközni.

M é s z ö l y Dezső: Most megint torzítod a jelenlegi drámai változatot. Erre az a jellemző, hogy miután elmondja fülünk hallatára, hogy a legnagyobb disznóságok vannak a sertéstenyésztővel, utána, mielőtt a polgármester kimondja a sertéstenyésztőt, akkor abban a pillanatban ő mondja ki, hogy a sertéstenyésztőre roppant szüksége van a városnak. Ugyanaz az ember, akitől hallottuk, hogy ez az, amire egy fillért sem szabad költeni. Szóval: az árulás a szemünk láttára folyik. Azért mondja, hogy: Béla bátyám, mert abban a pillanatban már árul is.

H o r v a i István: Rendben van. Akkor az első felvonás
ról miről szól?

M é s z ö l y Dezső: Az első felvonás bemutatja Kopjás
első árulását és exponálja azt a figurát, akinek a diszharmóniája
csúszdhoz vezet.

H o r v a i István: Mi a célja az első felvonásnak?

M é s z ö l y Dezső: Az, hogy a kecske is jóllakjék, a
kaposzta is megmaradjon.

H o r v a i István: Szó sincs róla!

M é s z ö l y Dezső: Az első felvonás azt mutatja be,
hogyan akarja összeegyeztetni a saját karrierista érdekeit...

H o r v a i István: Vannak karrierista érdekei a jelen-
legi első felvonásban?

M é s z ö l y Dezső: Ahogy a feleségével az első beszél-
getést lefolytatja, az karrierista. Olvassuk el ezt a jelenetet.

H o r v a i István /Felolvassa a jelenetet./

M é s z ö l y Dezső: A legteljesebb cinizmussal beszéli
el a véletlent is.

H o r v a i István /Felolvassa a vonatkozó részt./ Benne
van az egész korszellem, hogy új garnitúrának kell jönnie. Ez miért
lenne karrierista? Megfordult a konjunktúra. Én leszek a vezető,
erősebb tempót kell biztosítani. /Olvassa./ "Máskép nem volna ilyen
kapós"...

M é s z ö l y Dezső: Ezt lehet mondani öt mondatban is.

H o r v a i István: Azért olyan kapós, mert itt nyilván
a főügyészségről van szó.

M é s z ö l y Dezső: Kétségtelenül nem olyan aljas, mint
Lardics.

H o r v a i István /Olvassa/: "Nincs olyan, aki ne tart
toznék a bankjába". Ez mit jelent? Azt jelenti, hogy jön hozzám. /Fel-
olvassa a vonatkozó részt./

Szikossy

M é s z ö l y Dezső: En nem mondom, hogy ezeken nem lehet javítani.

H o r v a i István: Kevés itt az álmodozás, s azonkívül túlzottan kevertétek az egymásnak ellentmondó tulajdonságokat, mondatonként másképp beszél Kopjáss, az egész felvonásban nem tudom, hogy ki ez a szerencsétlen.

M é s z ö l y Dezső: Nem elég világos. Viszont a komplex figurát kell felvázolni.

K a r i n t h y Ferenc: Ez az, amit az előbb is mondtam: elmosódik a dráma eleje, Kopjáss figurája itt puha, jellegtelen, nem elég markáns.

M é s z ö l y Dezső: A jelenet szerkesztése rossz.

H o r v a i István: Az első kép arról szól, hogy egy becsületes ember belecseppen a tiszti főügyészségbe. Az egész jelenet nem tiszta, mert Kopjáss mondatonként az előző mondat ellentétét fejt ki. Az a kép alakul ki végül a Berci bácsival való beszélgetés előtt, hogy itt van egy becsületes, tettekre sz ember, akit a felesége óvatosságra int, nehogy becsapják. Ez az első kép, azután a nyakára jönnek a rokonok.

M é s z ö l y Dezső: A drámában benne van, hogy katzenjammerosan, kócosan, élvezve a bekerülést tele szájjal mondja el, hogyan választották meg. Ez többet mond, mint azokat a mondatok, amelyeket elolvastunk.

H o r v a i István: Egységekben kell ennek jönnie.

M é s z ö l y Dezső: Helyes, jobban kell megírni, a szándék nem rossz.

H o r v a i István: Nem hiszem, hogy az első felvonás vonala körül különösebb vita lenne.

K a r i n t h y Ferenc: Ha Berci bácsit később hozzuk, akkor már ezzel erősítettük ezt a vonalat.

75

U n g v á r i Tamás: Azzal is.

C z i n e Mihály: Berci bácsinak szerepe van és jó is volt ez a rész szerintem, mert ezzel megmutatjuk, honnan jön Kopjáss, milyen elősdi nép tartozik hozzá. A másik dologra vonatkozólag csupán annyit jegyzek meg, igaz, hogy egy gyengébb embert is sokkal erősebben kell megrajzolni, de mégis az az eredeti elgondolás, hogy egyenesen lefelé menjen Kopjáss, míg ahogy Horvai elvtárs mondotta, abban egy kis felfelé törő tendencia is van, csak azután lejt a figura fejlődése. Ez pedig nem jó.

M é s z ö l y Dezső: Az sem véletlen, hogy Móricz amikor a drámai változatot csinálta, rögtön megérezte a drámai expozíciónak azt a szükségességét, hogy ha egyszer a darabnak a többi közt az a címe, hogy Rokonok, akkor a rokonokat az expozícióba bele kell venni

T h u r z ó Gábor: Az ágyjelenet, Berci bácsi és Kati néni majdnem pontosan a Móricz-darab indítása, ez az első kép. A második felvonásban kanyarodik el.

H o r v a i István: Csökkenteni ^{ami akart} ~~akart~~ az egész darab társadalmi jelentőségét.

T h u r z ó Gábor: Ahogy Móricz megírta a darabot, úgy képtelenség lett volna eljátszani, regényben még elcsuszott a dolog valahogy.

M é s z ö l y Dezső: Egy drámai expozícióban rengeteg mindennek benne kell lennie az elején, ami azután kibontható a dráma folyamán. A drámában nem lehet megcsinálni azt, ami regényben lehetséges, hogy a közepén hozok be valami fontos momentumot és attól kezdve arról lesz szó.

H o r v a i István: Nem egy új fontos momentumról van szó.

C z i n e Mihály: Kopjáss a rokonait először a saját zsebéből segíti és a Takarékkal szemben igyekezik megőrizni a függetlenségét. 76

Más kérdés az, hogy miért, mihez akar fogni. Ez a vonal azonban megvan és a te elképzelésed ahogy most van, jónak látszik.

K é s z ö l y Dezső: A regény is azzal kezdődik, hogy mihelyt Kópjáss kulturtanácsnok lesz, ellepik a legyek. Ezt kihagyni a drámából nem lehet. A regényben leírja az író a leveleket, ott a telefon. Mi van a drámában? A drámában az a remek, hogy személyesen belépnek.

H o r v a i István: Ugyek kezdődik, hogy tegnap este nevezték ki.

K é s z ö l y Dezső: Ezzel együtt megérkeznek a levelek.

K a r i n t h y Ferenc: Benne volt az ujságban, már jönnek a levelek.

M é s z ö l y Dezső: Ugyanaz a vonat hozza a leveleket. Emlékezem ennek a jelenetnek a hangulatára, mert nemrég olvastam újra. Pontosan ugyanaz a hangulat, és ez a remek a drámában. Világért sem indítuk előbb, csak azzal, hogy főügyész lett. Jobb drámakezdetet elképzelni sem lehet, mint a bankett másnapját, amikor ellepik a legyek és köröznek felette a dögkeselyük. Ez egy olyan expozíciós hangulat, amelyet nem szabad elejteni.

T h u r z ó Gábor: Berci bácsi alakja kicsit bohózatos volt.

K é s z ö l y Dezső: Nagyon sajnálom, hogy nincs itt Nádasdi Kálmán, az egyetlen lenne, akire támaszkodhatnék.

H o r v a i István: Mi legyen az első felvonás vonala? Mit akar Kópjáss? Az én elképzelésem szerint a regényben hármaskarata van:

1/ Amikor megtudja, hogy főügyész lett, bele akar helyezkedni az új helyzetébe, pozíciójába.

2/ Amikor belehelyezkedett, kapja a benyomásokat. Itt merülnek fel a nagy kérdések, hogy látja a nép nyomorát és a gazságokat, tehát mit tegyen.

3/ Farkasabb akar lenni a farkasoknál.

Est érzem én tiszta kompozíciónak a jelen pillanatban, ami azt jelenti, hogy Berci bácsinak esetleg később kell jönnie, az az érzésem.

K a r i n t h y Ferenc: Ezzel nincs ellentétben az, hogy a szöveget most adja.

H o r v a i István: Azért jön.

K a r i n t h y Ferenc: Akkor mit mond a provizióról?

C z i n e Mihály: Kisebb nyomatékkal történik.

T h u r z ó Gábor: Ha elolvassuk a szerepet és nem nézzük a félrejátsszó Horváthot, akkor ez jól van.

H o r v a i István: ~~XXXXXXXXXXXX~~ A regény úgy kezdődik, hogy véletlenül főügyész lesz, majd ~~XXXXXXXX~~ kezd beszélni kulturális dolgokról, elmondja az italozást, azután Magdalénára terelődik a figyelme, jön a polgármestertől a telefon, ugrik, rohan. Az utcán találkozik Kardics-al, az első percben visszautasítja Kardicsot. A polgármesternél beszélget, majd rájön, hogy "áhá, már most ezt akarják velem csinálni?".

T h u r z ó Gábor: Az asszony mondja neki, hogy vigyázzon, mert lépre akarják csalni.

H o r v a i István: De ~~Kopjáss~~ azt mondja, hogy addig nincs baj, míg szalad utánam Kardics. Én nem akarok tartozni senkinek sem, eddig is kijöttem mint kulturtanácsnok - gondolja. Tehát itt a Kardics vonalán is bemutatkozik a változás. Ti gyengítettétek akaratlanul ezt a vonalat. ~~Kopjáss~~ Kardics-komplexusában jelentkezik, hogy eddig nem barátkozott vele Kardics, most már igen és amikor ~~megállapítja~~ magában, hogy Kardics mindig ott van a polgármesternél, már véleményezi ~~Kardicsot~~.

rep/70

Jaj, csak bele ne huzzon! - Ne félts te engem, csak egyszer bent le-
gyek!

M é s z ö l y Dezső: Tíz évvel előbb még jobban vélemé-
nyezte. Nem az újságíró-barátjával való beszélgetése után alakult ki
a véleménye Kardicsról. Ez is mechanikus elképzelés. Kópjás az az
ember, aki fronton és tisztviselő-nyomoron keresztül állandóan ke-
reső kritikával nézte az embereket, anélkül, hogy tett volna ellenük
mámit is. De az nem baj, hogy így látja.

U n g v á r i Tamás: Az első jelenetben összekeveredik.

K a r i n t h y Ferenc: Dramaturgiailag lehet úgy segí-
teni, hogy az ilyen irányú dolgokat jobban össze kell venni.

H o r v a i István: Igen. - Míg kulturtanácsnok voltam,
le sem köpött engem. A következő pillanatban: ő dirigál ott, persze
ott ül a polgármesternél! Vigyázz, hogy bele ne huzzon! - Ne félts
engem, becsületes vagyok! ... Irzed? Különböző vonások zsufolódnak.

U n g v á r i Tamás: Az első jelenetben azt kellene
megcsinálni, hogy ne ugráljon ide-oda, ne nyilvánítson véleményt,
hanem csámcsogjon el a véletlenül. S ezt is rövidebben. Lina tele-
fonja sokat jelent, mert megmutatja, hogy nem dolgos ember. Utána
elcsámcsog, hogy: mit fogok csinálni. Utána rögtön jön a polgármes-
ter-jelenet, ami önmagában leleplező. Ha az álmait jobban kidolgoz-
zuk, akkor még jobban leleplező. Utána a felvonás álljon három kép-
ből.

T h u r z ó Gábor: A csütörtöki vacsora is bejöhethetne
oda.

S ó l y o m László: Sok lesz a vacsorából!

H o r v a i István: A szerkezetről külön kell beszélni.
De Kardicsnál mi a reagálás? - Kardics keresett? Igen, rohanok. Kar-
dics nem kereste telefonon. Ezek olyan finomságok...

K a r i n t h y Ferenc: A regényben ráköszön az utcán.

H o r v a i István: Megtudhatom én az első jelenetben, hogy Kardics bácsi micsoda hatalmasság, és megtudom a polgármesterrel azt, hogy: Kardics bácsi elfogott az utcán és ráköszönt. De az a sulya: Kardics nem telefonál oda reggel, a polgármester nem megy át a szobájába. Ilyen nagyon sok van a darabban, amit valóban a dramatiszták hozott létre. A polgármester nem megy át a szobájába, behivatja, ő másról beszél s közben azt gondolja: na hát, ez az ősszarha, nem tudom, mit csinál. Ezek mind részletkérdések.

K a r i n t h y Ferenc: Ilyen dramaturgiai megalkuvás mindig van.

T h u r z ó Gábor: Ha egy jelenetről átmegyünk a másikra, megakad az egész.

S ó l y o m László: A forgón ezt meg lehet csinálni.

H o r v a i István: Javaslom a következő vázlatot az expozíciónak. Elmondja a tegnapi estét, elmondja a véletlent a feleségének, hogy hogyan történt. - Na most ide figyelj, Lina!... Elmondja az egész programját. Megismerjük Kopjást a gondolataiban: mit látott, kisenber voltam, nem tehettem semmit. Most látom: gazdagság. Beexponálja Kardicsot. Utána a tulajdonláról jöhet a rokonság, stb.

M é s z ö l y Dezső: A rokonságot nem ő fedezi fel, hanem Kardics, s ez nagyon fontos.

H o r v a i István: Benne van most is: - Egyszerre kisugrom! Hát rokon! Eddig füttyült rám! ... Az a lényeg, hogy az első jelenetben megismerjük az ő gondolatait s azt, hogy: -Na most be-megyek, az első összejövetél. - Vigyázzon! - Bizd rám, stb. Élesen elválasztva egymástól, hogy mik a gondolatai. Most igazul, hogy hogy fog tudni megfelelni. Hivatja a polgármester. Mint a kis kutya, ugrák és szalad. Berczi bácsiék áttevése olyan időpontra, amikor először jön haza a hivatalából, tehát az estélyre készülnek. Ez lehetne az első felvonásban. Az estélyre készülést be kell venni.

nehát az elsőben csak az lenne exponálva, hogy mi történt tegnap, kismemberből hogy' lett főügyész, hogy' látta a világot, most hogy' fog karriert megfélemleni. Második jelenet: elkapta a rokon az utcán. Bemegy a polgármesterhez. Megtagadja. Kezd asszimilálódni. Kecské és káposzta. Csütörtök estére készülődés. Jönnék. Megindul a siserahad. Megindul Berczi bácsi. Mami néni. Akár az egész komplexust egybe lehet venni, mert bizonyos idő van. De estére vacsorára kell menni. Ez eddig négy kép.

M é s z ö l y Dezső: Azután jön a parlament, vonat, stb.?

U n g v á r i Tamás: A vonatot "bevisszük" a parlamentbe.

K a r i n t h y Ferenc: Én a sok képtől nem félek. A boldogság is tizenegy képből állt.

H o r v a i István: Az első pillanatban felvázoljuk az embert, hogy kicsoda. Idealista.

M é s z ö l y Dezső: Ez elméletileg és gyakorlatilag nem jó.

H o r v a i István: Mán Miért? Nem tudunk odafigyelni egy monológra?

M é s z ö l y Dezső: Azért nem jó, mert egymás mellett adagolja, szóval primitivebb dráma. Egymás mellett adagol ugyanakkor, amikor az a jó, ha már az első képben, amely egyébként nem is lehet olyan rövid, be kell melegíteni a közönséget abba az illuzióba, hogy az életet látja, nem lehet egy villanással kezdeni, például olyan dolgokat is meg kell tudnunk, hogy kik a rokonai Kopjának, hogy azokhoz Lina hogyan viszonyul; rendkívül fontos a feleségének a rokonoktól való félelme, ellenszenve, ami most benne van nagyon jól; ugyanakkor Kopjának a naiv jóhiszemősége vagy naiv, azentimentális rokonsága exponálja azt, ami Berczi bácsival törté-

nik. Ez érteti meg lélektanilag azt, hogy belesodródik a dolgokba. Magdalenát is bele kell venni.

K a r i n t h y Ferenc: Ne dolgozzuk át?

M é s z ö l y Dezső: Dehogya! De az eszmei részre helyezük a súlyt. Ne az legyen a lényeg, hogy szétszedjük.

K a r i n t h y Ferenc: Egyelőre az egész négy színen játszódik. Még ha nyolc lenne, akkor sem lenne különösebb baj.

H o r v a i István: Azt érzem, hogy most nem tisztán megy előre a dráma. A jelenlegi főlépítés szerint nem érzem, hogy tiszta.

M é s z ö l y Dezső: Nem lehet ezen belül javítani? Hogy a rokonok az első képben benne legyenek, arról nehezen mondanék le. Azt helyeslem és elfogadom, mert kezdettől fogva mi is éreztük, hogy Kopjáss figurája ebben az első képben zagyva, nem világos. Gondolok itt a borotválkozási jelentre, amikor nagyon rosszul, éneklő, kifejezéstelen hangon mondja Horváth: "Mi voltam én? Kulturtanácsnok." Persze, tragédia hogy ~~xx~~ olyan ~~xxk~~ színész játssza, aki nem rossz színész ugyan, de képtelen differenciált figurát eljátszani. Az a típusu színész, aki remekül eljátssza a Mesterek városában az öreg pozitív kovácmestert, vagy Ilja Golovinban azt a tábornokot, aki ráébred, hogy a népnek kell zenét csinálni, mert ezek egy darabból való figurák. Hallottam a Thurzó által írt Rokonok hangjáték-változatát, amely sokkal rosszabb, egy ósváltozat volt. Ott azonban Básti játszotta Kopjásst. Básti egyéniségében benne van a habozás, a puhaság, a hebegések. Még az ennél zavarosabb és rosszabb szövegből is pompásan kihozta Kopjáss alakját. Jó lenne, ha ilyen színészt kapnánk Kopjáss alakjához.

K a r i n t h y Ferenc: És milyen óriási volt Rátkai mint polgármester!

M é s z ö l y Dezső: Kopjáss itt olyan, mint a színét változtató selyem, ha így fordítom zöld, ha úgy, rózsaszín. Ezt Básti meg tudta játszani. A szöveg nem jó, azon lehet javítani, de fontos lenne, hogy olyan színész játssza, aki el tudja játszani, hogy egyszer karrierista, másszor meg ábrándozik, a kettő összeegyeztethetlenségét tükrözni tudja.

K a r i n t h y Ferenc: Ebben egyetértünk, ezen nem vitatkozunk.

U n g v á r i Tamás: Helyes, hogy Kopjáss ábrándképeit jobban

kidolgozzuk, mert akkor jobban jön a leleplezés, de szerintem ezeket az ábrándképeket ne Kopjáss mondja el, mert akkor fekete-fehér figura lesz belőle, hanem amikor Lina elkezd vele veszekedni a husz pengőért, akkor Lina mondja el: milyen ember volt azelőtt Kopjáss, hogyan gondolkozott.

T h u r z ó Gábor: A döntő pillanatban mondja el, a második felvonásban, annak ott van a helye.

M é s z ö l y Dezső: A házastársi veszekedés máshol jobban jön ki. Inkább azt kell eljátszani, hogy ezt Kopjáss mondja és Lina nem is hallja, hogy mit mond.

S ó l y o m László: Kati néni és az öreg is jöhet.

H o r v a i István: Elvonja a fődolgozokról a figyelmet. Ha megcsináljuk az öltözködési jelenetet és ezt áttennénk oda, ott már meg lehet érteni, ott már benne vagyunk a főkérdésben, ott a második részében a jelenetnek már ezt be lehet venni. Az első percekben ugyanis az ember sohasem érti meg jól a helyzetet, eltelik egy idő, amíg megértem az összeveszést a pénzen, utána Berci bácsit már jól megértem. Az első felvonás ma számomra azt jelenti, hogy jelentkeznek a kis rokonok és a nagy rokonok. Nem tudom, ezt akartátok-e ábrázolni?

T h u r z ó Gábor: Többek közt ezt is.

U n g v á r i Tamás: Ez nem baj.

H o r v a i István: Az első felvonást úgy lehetne megoldani, hogy az cselekvésében menjen előre. Megkapta a kinevezést, látjuk mit vár, hogyan viselkedik, hogyan veszik be, hogyan akar feljebb kerülni. Az első pillanat problémája az, hogy rajta van a sisera-had?

M é s z ö l y Dezső: Feltétlenül. Megint tudnék a regényből olvasni, - attól eltekintve, hogy a regényben nem ott jönnek be az alakok, mint a drámában, mert természetesen egy regénynek mások a

lehetőségei.

U n g v á r i Tamás: Nem is ez a probléma.

K a r i n t h y Ferenc: Egypár "félrét" beirunk a darabba!

/Derültség/

H o r v a i István: Én képekben látom az egészet. Nem akkor lesz-e nagyobb sulya valakinek, ha látjuk, ki az illető? A darabban Kopjáss csak darál. ~~xxxx~~ Nekem ennek az embernek a funkcióját kell látnom a családjában, a rokonok között? Nem, most az a fontos, hogy ez az ember, aki ilyen kényelmesen fekszik, ha hívja a polgármester, rohan. Látom, mi a funkciója, mit nyilatkozik, ennek azt, annak azt mondja, elmondja, hogy meghívták vacsorára, hazamegy és várja két rokon. Közben jön az öltözködés, sokkal idegesebben.

M é s z ö l y Dezső: Szeretném igazolni a dolgot. Eltekintve attól, hogy Móricz is így képzelte el, de ő nem drámairó tekintély, szeretném most a regény egy oldalát felolvasni, amit a drámába be kell hozni./16.o/
"Lógó hózentrágerrel kezdte felbontani a leveleket. Csupa gratuláció. minden egyes névnel felkacagott és ujjongott. Csupa olyan ember, aki vár tőle valamit, némelyiknél már tudja mit, tanítók, tanárok, akik régi ügykörében alája voltak rendelve, de már vannak, akikről szinte fél, mert nem látja tisztán, mit akarnak. Csak épp átforgatta a leveleket, belepillantott. Csupa nagy szavak, bombasztikus kifejezések, hogy az igaz érdem megleli a maga jutalmát... hogy a város dicsősége... az érdem és az igazság..."

Valamennyi levél fel volt bontva, Linának többek közt megvolt az a rossz szokása, hogy az ura leveleit mind felbontotta. Azt mondta, hogy neki sincs semmi titkolni valója... Egy szerény levelet vett most fel, Lina odaszólt:

- Azt ne is nézze, kedves.

Erre fokozottabb figyelemmel olvasta el.

Lajos bácsi írta, az édesanyja testvére feluról. Már tíz év óta nem írt."/Tovább olvassa a regény szövegét egészen a 18. oldal harmadik bekezdéséig./

A drámában ugyanezt mondjuk el, ha behozzuk a Berci bácsit.

H o r v a i István: Nagyon jó, hogy behozzuk.

M é s z ö l y Dezső: A regényben ez a helyes. De éppen az a jó a drámában, hogy az expozícióban ellepik a rokonok.

T h u r z é Gábor: Ez nem vesz el a mondanivalóból.

M é s z ö l y Dezső: És az attitűdje Bercei bácsival szemben. A mostani változatban ugyanaz, mint itt a Lajos bácsi.

U n g v á r i Tamás: Azért a mostani változatban egy kicsit pozitívhozként nyomja vissza a kezével Bercei bácsit, hogy: nem! nem! nem!

M é s z ö l y Dezső: Ha Básthy játszáná, azt mondaná: Nem, nem. /Bizonytalan mozdulatot tesz./ Horváth pedig így: Nem! Nem! /Határozottan./ Ez az a bizonyos: "Apám, küldj pénzt!"

U n g v á r i Tamás: Csak azt jelképezi evvel, hogy a rokonok ellepték. Ne legyen a szén-ügy a központban, és ne huzza nyolcvanszor vissza. - Csak viá el, fiam! ... Fogja és elteszi.

M é s z ö l y Dezső: Ha a szén időzített bomba, akkor az expozícióban fel kell dobni, nem szabad bagatellizálni. Szerintem az a jelenet ébreszti bennünk a legtöbb balsejtelmet - s nagyon jól - amikor a végén azt mondja: jó, megmutatom. Már akkor érzem, hogy valami baj lesz. Persze, másképp kell játszani a visszautasítást.

H o r v a i István: Itt megint az a kérdés, hogy jó-e az, hogy be sem lépett a hivatalba és semmitsem csinál, s már akkor van balsejtelen, vagy amikor már látjuk.

K a r i n t h y Ferenc: Ezt mondom én is, erről vitatkoztunk. Meg lehet-e csinálni úgy, hogy Bercei bácsit látjuk, de a szénét később látjuk? Bercei bácsinak tudunk más funkciót is adni, mint a szénét.

M é s z ö l y Dezső: Nem. Berceibácsi: a szén. Azért van a darabban. A regényben is becsapják.

H o r v a i István: Az a kérdés, hogy a balsejtelen jöjjön-e már az első pillanatban: jaj, ennek a csirkefogónak nem szabad hinni! Hisszel neki, te rendes ember?... Most elmegy. Vagy pedig azután?

M á s z ö l y Dezső: Miért: te rendes ember? Híszel neki.

H o r v a i István: "Berczi bácsi, én provizióra nem gondolok."

M á s z ö l y Dezső: Mikor itt bontja fel a leveleket, nem az az ember, aki visszautasítja a proviziót? Persze hogy az. Akkor miért ne vennénk be?

H o r v a i István: Ha belejön, akkor itt sulya van.

S ó l y o m László: Ha a harmadik képbe az öltözködési jelenetet tesszük és ott vágja zsebre a szenet, akkor ez már az első felvonásban benne van. Ez már a polgármester után van. A polgármester után vágta zsebre a szenet Kópjás, és avval megy el Kardicshoz.

H o r v a i István: Niánzbeli különbség az, hogy mielőtt elment a hivatalba, megjelenik az a bizonyos balsejtelen, ez az ember ilyen hosszas tiltakozás után zsebredugja a szenet, s azt mond: szegény, becsapták, el fog bukni, mert ezek a csibészek kitörrik a nyakát, - holott nem ez a kulcsa a bukásának. Itt ezt exponálják, bukásnak. Vagy pedig elmegy méltóságosan: Béla bátyám, én nem akarok nyilatkozni addig, amíg nem tudom a méltóságos szempontjaidat: add meg a méltóságos szempontjaidat. Itt is fontos niánzs, hogy: most jutott eszembe a korrektúra kérdése. A regényben másképp van. Itt az az érzésünk, hogy ennek a korrekturáját fel kell hozni. Pedig minden korrektúra ott van. Ez is olyan dolog, hogy összeütközött a polgármesterrel: gyérünk, nézzük meg a korrekturáját! Miután tehát megvan minden, a kecske-káposzta, most jönnek a rokonok.

U n g v á r i Tamás: Akkor megy a Kardics-vacsorára.

H o r v a i István: Az ellenzéket be lehet hozni a polgármester szobájába, ott egy percre kihívják. Most hazamegy. Itt a Berczi bácsi. Lina ötszörösen ideges. Berczi bácsi, Tati néni, mindenki ott van. -Nem, hagyjon, Berczi bácsi, már öltöznöm kell! - Jól van, Berczi bácsi, megköszönöm magának, - csakhogy szabadjuk.

Más a sulya. A regényben ilyenfajta helyen van.

T h u r z ó Gábor: S a csütörtöki vacsorán meddig jut el?

K a r i n t h y Ferenc: Ezek szerint Barcsi bácsi ne adjon az első képbe?

U n g v é r i Tamás: Az öltözködéshez jöjjön be.

M é s z ö l y Dezső: Én attól félek, hogy kétrészes filmet írunk, mint az a Nagy hazafi.

T h u r z ó Gábor: Az első felvonás eddig szerintem 40 oldal, a mostani 25 oldal helyett.

H o r v a i István: Akarjuk szélesíteni?

K a r i n t h y Ferenc: Persze hogy akarjuk. Ezért jöttünk össze. Én teljesen ellentétben vagyok Dezsővel. Szerintem ez dramaturgiai dogma, amit már te sem vallasz, csak a szájad. Te is tudod, hogy ezer példa van arra, hogy tiz képben is lehet. Igaz, hogy mire az ember belejön, addigra lemegy a függöny. Száz példát mondhatnánk Shakespeare-től máig.

M é s z ö l y Dezső: Shakespeare-t ne mondd!

K a r i n t h y Ferenc: Akkor mondom Pavlankót, a Ljubov Jarováját. Ez 170 képből áll.

M é s z ö l y Dezső: Azt hiszed, hogy azért jó? Azért nem elég jó.

K a r i n t h y Ferenc: Nem azért jó, de attól nem lesz rossz. Abba a formalizmusba esel, hogy a formából megyünk vissza az eszenci tartalom felé.

M é s z ö l y Dezső: Boesénat, a Ljubov Jarovájáról szeretnék egy pár szót szólni. A Nemzeti Színházban több változatot fordítottak le. Embertelenül sokat dolgozott a színház a szerzővel, míg színpadképes lett ez a zseniális darab. És nem az a zseniális benne, hogy zseniálisan színpadszerű.

K a r i n t h y Ferenc: Hány képből áll?

M é s z ö l y Dezső: Ez nem volna nagyon sok.

H o r v a i István: Összesen kilenc képből.

M é s z ö l y Dezső: Az történelmi körkép.

K a r i n t h y Ferenc: A Noszty fiu tizenkét kép. Ami pedig azt illeti, hogy hosszú, most nem beszélek a Kárenina Annáról, amely nem dráma és nem is volt jó, de 32 képe volt. Mi azonban 8-10 képig nyugodtan elmehetünk. Thurzó azt mondja, hogy hosszú. Igen, hosszú!

T h u r z ó Gábor: Ezért harcoltunk Mándy úvával két óra hosszat, mert azt mondta, hogy nem baj, ha hat óráig is tart. Ez már öt óra körül van.

T h u r z ó Gábor: Van egy ajánlatom. Amin mi most gondolkozunk, ez papíron jobban kiderül. Azt javasolom, hogy mindezt megpróbálom megírni.

K a r i n t h y Ferenc: Még egy bő vázlat sem mond semmit. Meg kell nézni papírra k̄k̄ lefektetve. Az estélyt meg kell kezdeni, a csütörtöki vacsora kell, kell ott az alispán, a plébános, a református pap̄k̄, Kardicsné, az öreg Szentkálnay, Magdalénát is el kell intézni. Jön Adélka és még egy rokon.

H o r v a i István: A harmadik képben.

T h u r z ó Gábor: Jönniök kell.

H o r v a i István: Bentmaradhatnak továbbra is a második képben.

T h u r z ó Gábor: Szeretném is megtartani. Lehet, hogy oppor-
tunista leszek, de meg fogom próbálni megírni az első felvonást így,
mégpedig a lehető leggondosabban. Ne legyen tehát zürzavar, össze-
visszaság, ne tömörítsük úgy a dolgokat, hogy egy képnek látszódjék
az egész első felvonás. Legyen! Majd meglátjuk, megy-e ez tovább,
hová vezet, nem lesz-e egy szétszabdalt, apró képekből összeálló
furcsa valami, amitől most még félek, mert a baj a második felvonás-
ban fog kezdődni. Ez most négy kép. Utána jön a pesti jelenet.

K a r i n t h y Ferenc: Akkor a következő jelenet a hivatalban
játsszódnék le.

T h u r z ó Gábor: A hivatalban, a kaszinóban és ismét a hiva-
talban. ~~Myra~~ Kezdem a felsorolást: Először Pesten, azután a hivatal-
ban, amikor elkezdi a működését, akkor jön a kaszinóban a Martiny-
jelenet. Be kell indítani a főmérnöki panamát, Holub és társát, ez
eléggé döntő a továbbiak szempontjából.

M é s z ö l y Dezső: Milyen nehezen csináltuk meg!

K a r i n t h y Ferenc: Rossz is!

H o r v a i István: Nem lehetne egy negyedik felvonás, amelyben maradna az utolsó kép, a mai harmadik.

T h u r z ó Gábor: Háromban egyégesebb. Hol van az a pillanat amikor megkezdődik az estély maga?

H o r v a i István: A negyedik felvonásban.

T h u r z ó Gábor: Akkor a másodikban még lesz expozíció?

H o r v a i István: Bent van a kellős közepén.

T h u r z ó Gábor: És meddig jut el?

H o r v a i István: A mostani monologig. A harmadik felvonásban lenne a hivatal, a Sertéstenyésztő, Holub, a Sertéstenyésztő, utána a polgármester és beszélnek Holubról. Közben játszódik le az aláírás, a bukás.

T h u r z ó Gábor: Még a takaréki eset is idetartozik.

M é s z ö l y Dezső: Visszatérek arra, amit a Ljubovj Jarovája szerkezetéről mondtál, a laza szerkezetet védted. Ez olyan, mint amikor azt mondják Móriczra: rossz stílus, mert leírja azt, hogy "ugy néz ki". Móricz nem ettől nagy, hanem attól, hogy egyebet is leirt. A Ljubovj Jarovája nem attól nagy darab, hogy tiz képre van tagolva.

K a r i n t h y Ferenc: De nem lesz kisebb sem tőle!

M é s z ö l y Dezső: Nem lehet összehasonlítani a Feszty-körképet a Vajköpülő asszonnyal.

H o r v a i István: Mit akarunk megírni? Azt, amit eddig, vagy nem? Azt is meg kell írni, ami eddig megvan, mert a regény fontos része. Ezen túl akarunk menni, még szélesebbre akarjuk tární a társadalmi perspektívát.

K a r i n t h y Ferenc: A képek számát a cél érdekében emeljük. A képek száma alárendeltebb jelentőségű. Most azt akarjuk, hogy sokkal

szélesebb legyen a társadalmi rajz.

M é s z ö l y Dezső: Akár bejön Kati néni és Berci bácsi, akár nem, de a regény első husz oldalán, tehát az első reggel rajzában lényegileg az egész Kopjáss-fészek flórájával és faunájával együtt kibomlik és gőzölög előttem. Ez remek a regényben és kérdés, hogyan lehet megcsinálni a drámában. A drámában ugy lehet megcsinálni, hogy behozom az alakokat. Ezt Móricz tudta, erre rájött.

K a r i n t h y Ferenc: És hogyan oldotta meg? Levelekkel!

M é s z ö l y Dezső: Móricz nem ilyen politikusan oldotta meg, hanem elcsathókílmánosította. Azt hiszem, Csathó rendezte ezt annak-idején.

K a r i n t h y Ferenc: Ebben igaza van Mészöly elvtársnak.

T h u r z ó Gábor: Ahhoz ragaszkodom, hogy Berci bácsi és Kati néni bejöjjen, mert ezt a széndolgot be kell hozni.

K a r i n t h y Ferenc: Nem lehet alkudni?

T h u r z ó Gábor: Nem jó. Az a mondat, hogy csak olyan rokonnal állj szóba, akiből hasznod van, ez óriási dolog.

M é s z ö l y Dezső: Az epikában nem zavar az ismétlés, drámában zavar. Az első képben jön Lajos bácsi levele és a következő képben jön Berci bácsi. Ez két egyforma dolog, amellet, hogy egy rakáson van az egész.

T h u r z ó Gábor: Ezt az embert elborítja mindenki: a rokonai, a saját becsvágya, aljassága, s ennek a nagy gőzében indul el a polgármesterhez.

M é s z ö l y Dezső: Általában egy dráma úgy kezdődik, hogy történt valami rendkívüli esemény, aminek következtében minden felfordul, ezek a jó drámák. Othello megszöktette Desdemonát és kitört a ciprusi háboru. Antoniusban Rómából üzen Caesar és felrobban az egész.

Korjásst megválasztották főügyésznek, ennek következtében ellepik a problémák és a rokonok. Ez így jó dráma. Ha kis adagokban adjuk be, legyengül a dráma.

S ó l y o m László: A szénüggyel egy narancshéjat tett a szobáiba.

T h u r z ó Gábor: Hogy belemegy-e a szénügybe, vagy sem, azt még meg lehet nézni. Ha van csütörtöki vacsora, ahol el tudjuk érni, hogy Csomának oda tudja adni, akkor nem fontos, hogy az első képben benne legyen.

S ó l y o m László: Az első képben még nem tudom biztosan, hogy belebukik a panamába. Így sokkal érdekesebb. X Az első képben ez még nem olyan tiszta, még nem volt a polgármesternél.

T h u r z ó Gábor: Ha van csütörtöki vacsora, akkor nem kell az első képben zsebre tennie a széndolgot, hanem később kiveheti a szobából, a szünetben tette zsebre.

H o r v a i István: Mikor jön a telefon a polgármestertől ebben a variánsban?

T h u r z ó Gábor: Berci bácsi előtt, vagy közben.

H o r v a i István: Megmondom, mi bánt engem: az egész expozíció, a lustálkodás, mint tisztii főügyész, azután telefonáltak, ugrom.

A második oldalon megtudjuk. Nát elképzélhető, hogy az után, hogy Kardics telefonált s a polgármester várja, itthon marad, utána kétszer telefonál a polgármester és Berczi bácsival tárgyal...

M é s z ö l y Dezső: Közben folyton el akar menni.

H o r v a i István: Az a drámai, hogy a kalucsniját sem tudja felvenni, röptül a polgármesterhez, mint a vihar. Negligálja Kardicsot 18 oldalon keresztül. Várhat az a Kardics! Elképzélhető ez?

T h u r z ó Gábor: Eddig nem volt csütörtöki vacsora. Ha van csütörtöki vacsora, akkor nem kell Kardicsnak telefonálni. Ezt utólag raktuk be. Akkor nem is érdemes, akkor elég nekünk Kardicsot a vacsorán exponálni.

M é s z ö l y Dezső: A Lina félelmét hogy' lehet megcsinálni?

T h u r z ó Gábor: Nem tudom, a regényben is beveti-e Kardicsot Lina?

H o r v a i István: A polgármester nem is telefonál a regényben, hanem Imre előáll, hogy várja a polgármester.

T h u r z ó Gábor: Mórincz szindarabjában telefonál.

H o r v a i István: Persze, azért kell telefonálni, hogy tudjuk, hogy odamegy. De ha telefon van, úgy szalad, mint a nyul!

K a r i n t h y Ferenc: S akkor nincs hely Berezikre és ilyenekre.

H o r v a i István: Koppás akkor lesz nagyfiu, amikor Kardics őt elfogja, s akkor lesz nagyfiu, amikor az ellenzéki vezér akar vele beszélni, akkor érzi, hogy órá szükség van. S akkor lesz kisfiu, amikor megvátrakoztatják; akkor tudja, hogy nincs rá szükség.

T h u r z ó Gábor: Ez helyes.

H o r v a i István: Egy sor ilyen kis elem van benne.

M é s z ö l y Dezső: Hogy nem az a benyomás a mostani

változatban, hogy rohan, az baj. Azért nem tudtuk ezt megvalósítani, mert nem volt forgó, vagyis azt, hogy rohan, a kalucsnai is lemarad, a sál, stb., s akkor megérkezik. Akkor lenne hatása, ha színváltás nélkül, forgóval mehetne. Nem értem, hogy most miért nem csináljuk meg. Most is, a nagy Madáchban hosszú szünet van a két kép között. Az lenne jó, ha úgy, mint a filmen szokott lenni, rögtön vágná, mert ez volt a dráma szánáéka. Ha ez nem jön ki, akkor ezt kell jobban megírni. Abban egyetértünk, hogy Kopjásnak rohannia kell. Azt a szerencsétlen mondatot, hogy: Kardics várhat, - ki kell hagyni, s helyette mást kell írni. Vannak hibák a darabban, de jó a konstrukciója, kér megváltoztatni.

H o r v a i István: Akkor a beszélgetést vigyük be a hivatalszobába?

M é s z ö l y Dezső: Kopjás alakját világosabban kell feldobni az első felvonásban, hogy ne legyen zavar. Ez az úr iró dolga. Itt van a ragyogó feladat. Nagyon fontosnak tartom még a végén, hogy ne legyen hős, mielőtt öngyilkos lesz.

H o r v a i István: Ezt hogy' lehet elérni?

M é s z ö l y Dezső: Azt hiszem, úgy lehet elérni, hogy érezzük, hogy sarokba szorított helyzetében, miután már nyakán van a kötél, mondja azokat a dolgokat, hogy: csaltak, manipuláltak, sikasztottak, stb. Ez most is van, de nem érti meg a közönség.

H o r v a i István: A monológ nélkül érthetetlen a többi. Akkor bele kell tenni mégis a képet?

M é s z ö l y Dezső: Nem, hanem hogy a konzorciumot felveti. A közönség nem érti, hogy milyen aljas, az a baj. Ezen kell törni a fejünket.

H o r v a i István: Nem érzed, hogy szűk a darab? Nem érzed, hogy szükséges, hogy kinyissuk az egész uri gazember-fajta?

M é s z ö l y Dezső: Nyissuk ki, de csak gazdagítsuk a darabot.

T h u r z ó Gábor: De a mostani konstrukcióban nem tudod gazdagítani!

M é s z ö l y Dezső: Már megint opportunistá vagy, Gábor! /Derűltség./

T h u r z ó Gábor: Ebben a konstrukcióban végkép nem megy. Így szerintem jó a darab konstrukciója erre a Kopjásra. Vannak benne apróbb hibák, vannak benne felesleges dolgok is, de a második felvonás menete így jó. De ha kitégítjük, akkor ebbe nem lehet beleműszölni a dolgokat. Így is vészesen sokan jönnek be a szobába és mennek ki.

M é s z ö l y Dezső: Ezt jobban is meg lehetett volna csinálni.

H o r v a i István: A Martinivel való első beszélgetést meg lehetne csinálni a polgármester szobájában, s a Martinivel való kaszinó-beszélgetésből elhagyni a kaszinót, ha az tulsok. Feljöhetne hozzá, érdeklődne, hogy mi van a sertéstenyésztővel, s ott kitudódna minden.

M é s z ö l y Dezső: Van az a bizonyos dramatizálástípus, amely mindig csak olyan hatással van az emberre, mint egy élőretes bemutató a filmből, aminek csak az a célja, hogy: olvassátok el a regényt. Ez csak egy kis kedvet akar csinálni a regényhez.

T h u r z ó Gábor: Ettől félek én.

K a r i n t h y Ferenc: Abból, ami most van, nem veszünk semmit.

M é s z ö l y Dezső: Nézzük meg az acélt megedzik-et, vagy az Ifju gárdát.

K a r i n t h y Ferenc: A Boldogság dramatizálásánál érezted ezt?

M é s z ö l y Dezső: A regényhez viszonyítva nem.

K a r i n t h y Ferenc: A Boldogság film jobb, mint a regény.

T h u r z ó Gábor: De a mostani konstrukcióban nem tudod gazdagítani!

M é s z ö l y Dezső: Már megint opportunistá vagy, Gábor! /Derültség./

T h u r z ó Gábor: Ebben a konstrukcióban végkép nem megy. Így szerintem jó a darab konstrukciója erre a Kopjásra. Vannak benne apróbb hibák, vannak benne felesleges dolgok is, de a második felvonás menete így jó. De ha kitégítjük, akkor ebbe nem lehet belegyöngyöszölni a dolgokat. Így is vésszesen sokan jönnek be a szobába és mennek ki.

M é s z ö l y Dezső: Ezt jobban is meg lehetett volna csinálni.

H o r v a i István: A Martinivel való első beszélgetést meg lehetne csinálni a polgármester szobájában, s a Martinivel való kaszinó-beszélgetésből elhagyni a kaszinót, ha az tulsok. Feljöhetne hozzá, érdeklődne, hogy mi van a sertéstenyésztővel, s ott kitudódna minden.

M é s z ö l y Dezső: Van az a bizonyos dramatizálástípus, amely mindig csak olyan hatással van az emberre, mint egy előzetes bemutató a filmből, aminek csak az a célja, hogy: olvassátok el a regényt. Ez csak egy kis kedvet akar csinálni a regényhez.

T h u r z ó Gábor: Ettől félek én.

K a r i n t h y Ferenc: Abból, ami most van, nem veszünk semmit.

M é s z ö l y Dezső: Nézzük meg az acélt megedzik-et, vagy az Ifju gárdát.

K a r i n t h y Ferenc: A Boldogság dramatizálásánál érezted ezt?

M é s z ö l y Dezső: A regényhez viszonyítva nem.

K a r i n t h y Ferenc: A Boldogság film jobb, mint a regény.

H o r v a i István: Nehéz dolog, elismerem, de az a kérdés, hogy milyen cselekvést akarunk belevinni. Ha nem illusztráció, hanem egy-egy cselekvés, ami előrevisz, akkor helyes.

F h u r z ó Gábor: Nekem egy problémám van, hogy mi viszi előre. Ez: a pesti jelenet, ahol nem tudok milyen cselekvést elképzelni. Ez egy beszélgetés és egy monológ. Talán össze lehet hozni az öccsével, aki a filmen odautazik hozzá. A polgármesternél, a miniszternél, az ellenzéki újságiróval, az öccsével a pályaudvaron. Ezt kell megcsinálni, hogy ne jöjjenek be össze-vissza a parlamentbe.

K a r i n t h y Ferenc: Ez lehet egy kocsmában is, a parlament mellett.

H o r v a i István: Azt kell belevinni, hogy milyen hallatlan a bürokrácia, hogy nem lehet megtalálni azt a minisztert, aki őt odarendelte. Ott egy futó beszélgetés: jöjjön este hatkor. Itt vagyok megint este hatkor, esetleg: el akartam menni a gyorsal. Lina ez, Lina az, haza akartam menni. Mit csináljak?... Elkapja az újságíró-barátja, s a régi komával van a nagy beszélgetés, hogy: mikor először megláttuk a minisztert, így és így viselkedett, stb.

U n g v á r i Tamás: Az egész drámai konstrukcióban az inditéknak, a motivumnak benne kell lennie.

M é s z ö l y Dezső: Meggyőződésem, hogy a darab így nem tükrözi teljesen azt a rothadt rendszert, amelyet csak felborítani lehet, de nem vagyok etekintetben forradalmár, nem akarom, hogy kő kövön ne maradjon ebből a darabból. Azt mondták, hogy reformista vagyok a darab-
bal szemben és ezért el kell buknom. Remek az öltözködési jelenet, különösen ha a drámában ki lehetne fejezni, hogy Linának mik a belső gátlásai. Aki nem dramaturg szemmel nézi a darabot, hanem általános színművész szemmel, mint Bajor Gizi, akinek elküldtük a szöveget, az másképp látja. Az volt ugyanis a színház vágya, hogy Magdalénát Bajor Gizi ~~játszassa~~ játssza. Öngyilkossága előtt két-három héttel foglalkozott is a darabbal, örült lelkesedéssel. Egy hosszú levelet is küldött, amelyben leírta, hogy milyen remek jelenetek vannak a regényben. Iersze, önmagában drámai jelenetek még nem jelentenek drámát. A dráma nem a drámai jelenetek összesége.

H o r v a á István: A második felvonás nagy manipulációját, a Magdalénával, Kardics-al folytatott beszélgetést sokkal jobban meg lehet csinálni a Kardics-estélyen, ez kiszabadulna a főügyési irodából és visszakapná a súlyát. Nem veszítenénk vele, hanem nyernénk. Általában az lenne a fontos, hogy az emberek visszakapják a súlyukat a darabban. A legnagyobb bánatom az volt, amikor olvastam a regényt, hogy a drámában egyes jelenetek lehetetlen helyeken szerepelnek a dramaturgiai követelmények miatt, tehát az emberek is egészen másképp viselkednek. Más egy cselekedet hangsúlya, ha később jön más cselekmények után. Ha egy cselekmény, amely a darabban a 188. oldalon van, a drámában előrekerül az első felvonás harmadik képébe, akkor más a helyzete. Más az, ha a polgármester behivatja Kopjásst és megkérdezi,

no, pajtikám, hogyan állunk azzal a Holub-üggyel és más ha ez a jelenet szükségképpen sorrakerül. Így egészen más jellege lesz egy-egy jellemnek.

T h u r z ó Gábor: Nagyon nehéz ebbe beleszólni. Mi egy fél évig dolgoztunk rajta és mindig úgy éreztük, hogy nem lehet az első két képet egyberakni.

K a r i n t h y Ferenc: A színház is így szabta meg, ennyire nem nyomtátok volna össze.

H o r v a i István: Forgószinpadon nem probléma!

K a r i n t h y Ferenc: Forgószinpadon nem nyomtátok volna úgy össze.

M é s z ö l y Dezső: A második felvonásban, amelyet szintén felrughatnánk, milyen jó az a fajta felépítés, hogy egymáson vannak a csonka gulák. Elindul egy jelenet, már majdnem kijön a hegye, amikor egy másik jelenet szakítja félbe, azt egy harmadik, s a csucs az, amikor Linát ki kell küldeni a szomszéd szobába és jön Holub esete. Lina két-ségbeesetten jön vissza, hogy "Pista, mit csinál maga?". Ezt nem volt könnyű megcsinálni.

K a r i n t h y Ferenc: Amellett nagyon zavar, hogy Lina, a soffőr, Magda, Kardics, Léterffy mind bejönnek a polgármester szobájába. Ez nagyon valószínűtlen, abszurdum, azt te magad is beismered.

T h u r z ó Gábor: De megy a dráma tovább.

M é s z ö l y Dezső: Az nem abszurdum-e, hogy a Romeo és Juliában a szolgák összeverekédnek az utcán és Shakespeare utána nem azt csinálja, hogy "egy kép a Signorián", amint a herceg maga elé rendeli Capuletet és Montagnet, hanem azonnal az utcán ítéletet hirdet? Ugyanez megismétlődik, amikor Romeonak párbaja van vasárnap délután a korszón, leszurja Tiboldot, öt perc múlva ott a herceg és a helyszínen számúzi Romeot.

H o r v a i István: Mi nem így dolgozunk. Lina és Kopjáss összecsapása nem való a hivatalba. Lina ezt a hivatalban nem csinálja.

M é s z ö l y Dezső: Ez mellettem szól. Shakespearenek módjában volt sok jelenetet írni, mégis egyfolytában játszatta a darabot, a helyszínre hozta a herceget, mert tudta, hogy egy darab indításához nagyobb lélegzet kell.

H o r v a i István: Itt az embereket a helyükre kell tennünk. Lina a hivatalba sohasem lépett be. Hiszen emlékeztek, hogy amikor Menyhárt jön ~~így~~ látogatásba, akkor Kopjáss azt mondja, hogy éjjel 11 órára vissza kell mennem a hivatalba. Lina erre azt feleli, hogy szívem, ne dolgozza magát agyon.

M é s z ö l y Dezső: De miért megy oda Lina?

H o r v a i István: Mert a husz pengőt maga hozza el. Ez nem igaz.

M é s z ö l y Dezső: Nagyon igaz, az a jelenet egyike a legjobbakkak. Lina a hivatalban a maga ijedt hangján egyike a legvalóságosabb jeleneteknek.

U n g v á r i Tamás: Önmagában tényleg szenzációs.

M é s z ö l y Dezső: Móricz egy 300 oldalas regényt írt.

H o r v a i István: Megy Lina és kivágja a botrányt?

M é s z ö l y Dezső: Suttogva. Az a jó, amikor kiküldik a szomszéd szobába.

H o r v a i István: Azért ez a jelenet hallatlanul komikus, humoros hatásu, a regényben egészen más van.

T h u r z ó Gábor: Éppen itt kell Linát kinevetni. Itt látszik Linán, hogy kicsoda.

M é s z ö l y Dezső: Azon lehet segíteni, hogy ~~is~~ kevésbé komikus hatásu legyen, de nem azzal, hogy elvisszük a hivatalból. Nem az a komikus, hogy a hivatalban van. Komikus attól lesz, hogy a közön-

ség imád röhögni. Ez nem Ványa bácsi, bár annak sem kellene komikusnak lennie. Ez inkább közönségnevelési kérdés, mint a drámaírás problémája. Én nem akarom teljesen a statuquot megvédeni.

H o r v a i István: A diszletekkel sokat lehet elérni. Itt a diszletek, a párnázott ajtók borzalmasak. Egészen más Kopjássék lakása. Móricz zseniálisan leírja. Móricz szerint a kapualjból nyílik egy ajtó és ott lehet bemenni a hálószobába, az udvarból nyílik egy kis előszobából a konyha. Itt azonban a szinpadon van veranda, kert és gyönyör minden.

M é s z ö l y Dezső: Ez helytelen, de a gyűrűhinta nagyon jó. Hogy a gyerekek erősödjenek...

H o r v a i István: Azzal fejezzük be, hogy Thurzó átgondolja a dolgot és elolvassa ezt a nagy jegyzőkönyvet a mai vitáról.

T h u r z ó ~~Béla~~ Gábor: Bele kell szokni a gondolatba, hogy az új dramatizálás egy egészen másképp megkonstruált darab lesz.